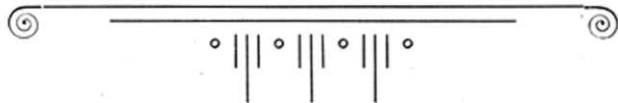

LJUBLJANSKI ZVON

Predsmrtnice.

6.

Aj, prišla je znova v deželo pomlád —
ne meni!

In prišla je v suknji zeleni,
prinesla zemljanom nebrojno je nad —
ne meni!

Na halji zeleni
ji cvet tisočér je našit,
oj cvet čudovít,
napol le razvít
čarobno razvija na halji se njeni.
In glej nje okó
kot jasno po dežju nebó
se sinje leskeče —
le meni blesteti se neče . . .

In jagodne ustne rdeče,
kaj ž njimi okoli šepeče?
Nič meni!

Ta deklica v halji cvetoči, zeleni
povedati neče!
Prigiblje pa k bilki se vsaki na trati —
ne k meni!

Smehljaje poljublja vsak grm in drevó;
a kradoma ti na tej suknji bogati,
svoj plen' so zagledali zlati,
s tem cvetjem odeli si gólo teló.

Pomlád pa, ta hčerka nebá,
 porednoprijazno se cvetkam smehljá —
 saj vedno na halji množí se ji cvet
 in bo se množil in prerajal bo svet . . .
 Tu v cvetju je vse! Zdaj na séverno stran
 odplula pomlád je, da zrak tam ogreje,
 ki še je pozimsko hladan;
 a k nam spet prispeje
 črez leto in dan,
 in znova naš svet
 bo v cvetje odet! . . .
 A meni kaj cvetje?! Jaz gledam na hrast:
 Pomlad odhajaje svoj dih pomladánj
 je dihnila vanj;
 a v njem se borita zdaj rast in propást.
 List stari na hrasti
 kljubaval najhujši je zimi,
 o dihu pomladi pa mora odpasti
 in novi izpod se izcimi . . .
 List veli na hrastu sem jaz!
 Vi mlado ste popje, začeli ste rasti,
 življenje, pomlád iz vas diše;
 list stari k slovesu pa piše
 to sodbo za vas:
 »Vaš listek zdaj mlad in krasán
 črez leto in dan
 uvél na moj grob bo nastlan.«

7.

»Умерла моя муза« . . .

Nadson.

Umrla, oh, je muza moja!
 Ubita!
 Nikoli ni želela boja
 nje duša plemenita;
 in vendar tu leži ubita
 kot žrtva krutega uboja,
 Prepolna ran! . . .

Jaz nanjo gledal sem solzán
 in nje obraz
 globoko v dušo
 si ypil sem jaz
 in sam sem jo pokópál
 pod temno rušo,
 na kraj neznan,
 da kdo vsaj mrtve bi ne yrópál.
 A prej ko del jo v grob hladán,
 iz njenih srčnih ran
 krví sem drage si natočil,
 da bi od nje ne ločil
 se celoma,
 da mi živí vsaj deloma.
 In skrbno srčno kri nje hranim, —
 ne kažem je ljudem nezvanim:
 sam gledam slednji dan to kri,
 ki vedno se rudí . . .
 In včasi živo zakipí
 ta srčna krí mučenke,
 spomíne vzbujajóč mi grenke.
 In zdi se mi, da to kipenje
 še v dušo mojo se selí
 in novo v njej budi življenje;
 tedaj pa vedno se mi zdi,
 da muza moja mrtva ni!

8.

Le pridno, kopači!
 Saj kopljete tukaj na zemlji domači!
 Res zemlja je trda, a trdna vam roka,
 nič žuljev najtrša vam kòp ne zadá,
 zato pa ta kòp naj bo silno globoka,
 da videl tej zemlji do dna bom srcá . . .
 Le pridno, globoko, kopači!
 Tu rasla sadika bo trsna —
 rad sok teh viník¹⁾ bi še pil

¹⁾ viníka = vinska trta — na Tolminskem naroden izraz.

priseljenec z Vrsna.
 Saj sad plemenit je
 in sok teh vinik duhovit je.
 Vaš znoj se bo v jagode grôzdov prelil,
 tako velikanskih,
 kot rasli v deželah so kdaj kanaanskih.
 Nesóča na drugo en grozd dva možá
 vsa potna obá
 sta trudna prispela v puščavo,
 kažoč tam dežele obljubljené slavo.
 Pač tako viniko bo »hrib«
 moj gojil;
 saj mora bohotno tu rasti vinika,
 krepkó ji bo steblo in močna mladika,
 in trs bo svoj sok radodarno delil . . .
Njegovega soka pa jaz ne bom pil,
le druge ta Noetov sok bo pojil . . .
 In vendar to močno rad gledam kopanje;
 a bolj ko oziram se vánje,
 tembolj me proroške objemljejo sanje —
 Kaj sanjam? . . . Da grob že nekjé mi kopljó,
 čeprav pod viniko skopán mi ne bo.

9.

»Kje skoplješ si grob?«
 Ta svet radovedni
 dan slednji sprašuje me v tedni —
 Predolgo odkladam pač svoj vam pokòp?
Za mano že radi nosili bi sveče,
o vetru vgašéne, ne tleče . . .
 A dobro je meni nebo
 zdaj starčku, ko kdaj je otroku biló;
 zato pa spolniti vam neče
 te želje goreče.
 »Kje skoplješ si grob?«
 Počakajte malo,
 lopata saj kmalo
 in meni in vam zazveni za pokòp!
Kakó se bo mirno tam spalo

na gričku zelenem ob Soči,
 nam mrtvim živó šumljajoči,
 tam gori pri svetem Lovrênci,
 na ražnju ognjenem mučenci!
 Tam mojih pradedov nebrojen spi trop,
 tam bodi moj gròb!
 Tam sanjam naj kdaj med očeti in dedi,
 med vsemi pod Krnom ponosnim sosedu
 naj bivam na sredi.
 In pravil jim zgodbe nekdanjih bom dni; —
 ko vdari polnoč — pa vsak dan
 svoj grob bom zapustil hladan
 in gledal, kaj krog se po svetu godí
 in slikal sodrugom te čudne reči . . .
 A stari moj Krn,
 ki seval okrog milijone je krat
 o solncu ko zlat,
 a v zimi neštetokrat bil je srebrn,
 na grobe ob vznožju ledeno bo zrl.
 Saj njemu ni znana ne radost, ne bol,
 in vedno je gledal brezčutno k nam dól;
 sè srcem brez čuta je srečen,
 saj on je pač večén,
 kaj tó, če na vznožju mu kdo je umrl!

10.

Moj duh je k stvarjánju odplaval svetá —
 ni bilo še zêmlje, ni bilo nebá,
 to puščó sva gledala z Večnim samá.
 In Stvarnik vsevečni mi rekel je: Glej!
 Iz niča rodim zdaj življenje,
 pa ne za vselój!
 Sam čudim se, divno gledéč to kipenje, —
 čaróбно vse to je stvarjênje,
 in tisoč in tisoč še let
 prerajal, pomlajal krasnó se bo svet;
 nek dan pa namignem,
 ni prsta ne dvignem:

»Največji mrič,
 bil nekda^j si nič —
 in z nič^a si vzet,
 pa v nič svoj iznikni zdaj spet!«

11.

Postal sem tesár,
 in stesal bi vsako pač stvár:
 Iztesal bi stole in mize, zibelke
 in bolj še umetne tesarske izdelke —
 a vse to — kaj meni je mar?!
 Jaz tešem zdaj »truge«
 za sé in za druge;
 a mére ne vzamem nikdar:
 Po smrti smrtníki
 mi vsi smo enako veliki,
 berač in pa cár!
 Zato pa jaz krste stesujem enake
 za vas siromake in pa mogočnjake,
 enake vsekdar!
 Le eno bi krsto natanko rad zméril,
 o nje velikosti za las se prevéril,
 na zemlji pa mére ji ni!
 Globoka je kakor morjá globočina —
 in kaj nje vsebína,
 kaj notri zakrito leží?
 Uganka edina
 nerešena ta je zamé . . .
 Skrivnostna ta krsta: — človeško srcé!
 V to krsto pa vpreti okó me je strah.
 Kaj notri počiva? Al Bog ali vrag?

S. Gregorčič.

Žrtve.

Povest. Spisal Fr. Serafin.

(Dalje.)

XII.

Bilo je septembra meseca, na sv. Matevža dan. V bližnjem trgu je bil ta dan sejem. Sonce se je nagibalo že zatonu, in čimdalje več ljudstva je prihajalo iz trga po cesti. Vreme je bilo nenavadno ugodno, in zato je bil sejem jako dobro obiskan.

Kdor je le mogel, je bil šel z doma, kajti jesen je bila pred durmi in na jesen se zmeraj največ prodaja, največ kupuje.

Po zunanosti sodeč, bi bil moral človek reči, da se je kupčija vsem prav dobro obnesla. Kislih obrazov ni bilo videti. Zlasti pa je bil mlajši svet dobre volje. Fantom in dekletom je kar žarelo veselje iz oči, in glasen, razkošen smeh je odmeval od vseh strani. Staro in mlado je hitelo po cesti, a mudilo se je le malokomu naravnost domov. Nekateri so se ustavili malo prej, drugi malo pozneje, a tiste, ki so se uprli izkušnjava in se niso dali premotiti smrekovemu vršičku, ki je tuintam tako prijazno vabil pod streho, bi bil lahko na prste seštel . . .

Najbolj so pritiskali ljudje v gostilno »Pri zidanem mostu«. Bila je to nova gostilna, in vsakdo se je hotel prepričati, kako vino toči novi krčmar. Pa je moralo biti že dobro, kajti kdor je bil prestopil hišni prag, je obtičal notri in ni ga bilo več na dan . . .

Vsa hiša je bila obkoljena od voz in raznih živinčet. Prasiči so krulili in rili po zemlji ter ujedali drug drugega, boreč se za boljši prostor; krave so žalostno mukale od dolgega časa; konji pa, vpreženi in taki, ki so bili samo privezani za kako vrv, so kimali in dremali; le kolikor jih je bilo bolj iskrih, so prhali in rezgetali ter tolkli s kopiti ob tla, kakor bi se jezili, da morajo stati vedno na enem in tistem mestu.

A dasi se je že komaj moglo do hiše, so ljudje vendar še vedno silili v gostilno. Notri se je vse trlo mladih in starih, moških in ženskih . . . Gostilničar se ni vedel deti kam vsled tolikega navala in skoraj jokal se je, ko je videl, da ne more vsem tako postreči,

kakor bi bil rad. Bilo mu je na tem, da pride njegova gostilna na dober glas! . .

Vsak kotiček je bil zaseden, v sobah in v veži. Celo po stopnicah, ki so držale pod streho, so posedali ljudje, glodali kosti, ki so si jih bili priborili v kuhinji, ter pili kar iz steklenic vino . . .

Z vrvenjem ljudi, ki so se gnetli in prerivali semintja, se je dalo primerjati samo še rojenje muh, ki so v gostih trumah vzletavale iz enega kraja v drugega, potem pa posamezno sedale gostom na roke, na lica in nosove ter z nečuveno predrznostjo silile v sklede, krožnike in celo v steklenice in čaše, napolnjene z vinom in pivom. Marsikatera se je pri tem ponesrečila ter zašla živa v človeški želodec.

Bila je grozna soparica, in vonj, ki je puhtel iz prepotenih človeških teles, se je spajal z duhom, ki je vstajal iz razlitega vina in raznih jedil, v neznosen smrad. Toda to ni nikogar motilo.

Vse je bilo veselo, vse je pelo, vse kričalo. Vsakdo je kaj pripovedoval, a poslušal ni nihče, in zato so izkušali prepviti drug drugega. Bila je prava babilonska zmešnjaval! . .

A hrup se poleže, ko zahreščita pri vratih hkratu kar dve harmoniki. To je elektrizovalo vso družčino. Malo jih je bilo, ki bi se ne bili ozrli proti strani, odkoder so prihajali »sladko ubrani« glasovi.

»Oj, Bergla, prav je, da si prišel! . . Zdaj bomo pa še plesali, če bomo imeli kje!«

Tako so pozdravljali starejšega obeh godcev. Bil je na eni nogi malo kruljav in hodil je ob palici, zato se ga je bil prijel gorinji priimek . . .

Z veliko težavo sta se pririla prišleca do peči ter si izvojevala tam toliko prostora, da sta se usedla. Bergla je bil utrujen. Zadremal je bil kmalu sredi igranja . . . Glava mu je bila zdrknila na prsi, a roke so se mu razmeknile od harmonike, katere so se prej oprijemale. Semtertja ga je kdo sunil pod rebra in ga izpodbudil, da bi igral, a brez posebnega uspeha. Zdrznil se je sicer, raztegnil parkrat mehove, a precej spet zaspal. S tem večjo vnemo pa je njegov mlajši tovariš nategaval svoj inštrument. Igral je neutrudno in od časa do časa, skoro v enakomernih presledkih, je zapel s krepkim, kričečim glasom:

»Oj devojka, din din din,
pojdi plesat za cekin! . .«

Vedno eno je igral, vedno eno pel, kakor bi bilo to vse, kar je znal. In nikogar ni bilo, ki bi bil zahteval kaj drugega od njega. Sicer se pa kmalu nihče več ni zmenil zanj. Prejšnje vpitje, prejšnje

kričanje se je razlegalo po sobi, in razloček je bil le ta, da je bil hrup zdaj še večji, ko je hreščala še harmonika vmes . . .

Pri mizi, ki je stala v desnem kotu sobe, je sedela Manica in njej nasproti Dolfe. Solze, ki so se usipale deklici venomer iz oči, so bile v čudnem nasprotju s hrupnim veseljem, ki jo je obdajalo kroginkrog. Ljudje, ki so ji sedeli na desno in levo, pred njo in za njo, so se smejali in krohotali, ona pa je nepretrgoma jokala in ihtela . . .

Mati jo je bila prisilila, da je šla na sejem.

»Dolfe bo prav gotovo v trgu!« ji je rekla. »Gledi, da ga dobiš! Tam boš še najlaglje govorila ž njim! Ne izpusti ga, dokler ti ne obljudi, da te vzame! . . . Da veš! . . .«

Očeta ni bilo tisti dan doma, zato je lahko šla. Izpremenila se je bila zadnji čas zelo zelo na zunaj in na znotraj. Lica so ji bila upadla, in prejšnje zdrave barve ni bilo več zapaziti na njih. Stopila je bila na njeno mesto ona nestalna, begotna rdečica, ki se hipoma prikaže na obrazu pa zopet izgine in ki je znak bolešno razdraženega živčevja. Njene oči so bile vdrte in krvave vsled pogostega joka . . .

A tudi njeno mišljenje, njeno naziranje se je bilo predrugačilo!.. Pred kratkim še tako naivna, tako nevedna, je govorila zdaj z materjo dan na dan o stvareh, ki za njeno starost nikakor niso bile prikladne, s katerimi pa se je vsled svojega stanja seznaniti morala. In to ni moglo ostati brez vpliva tudi na njeno duševno razpoloženje. Iz otroka je bila postala hkratu ženska, ki je s preudarkom razmotrivala okolnosti, v katerih se je nahajala in katerim se izogniti ni mogla. Spočetka se ji je zdelo vse, kar je čula, nekako neverjetno, nemogoče, zato materinim besedam tudi nobene posebne važnosti ni pripisovala. Poslušala jo je, a pri tem je imela občutek, kakor bi se vse to, kar ji je pravila, ne tikalo nje. A tudi potem še, ko se je bila začela zavedati nesreče, v katero jo je bila pahnila brezvestnost Dolfetova, se ni mogla ogreti precej za nasvete materine, ki jo je silila, da bi pritiskala nanj ter ga pripravila do tega, da bi jo vzela. Njeno srce je bilo ponosno, in zoprno ji je bilo vsako mole-dovanje, vsako približevanje onemu, čigar dolžnost je bila, da jo otme sramote. Zato ji tudi ni bilo mnogo na tem, da se z Dolfetom ni sešla, ko ga je na materino željo iskala. A končno je imelo materino neprestano pridigovanje ta uspeh, da je začela računati z dejanskimi razmerami ter razmišljati natančneje o tem, kaj se zgodi ž njo, ako se je Dolfe ne usmili. In zdaj se je je začela lotevati

groza . . . Kaj poreče oče, kadar zve? . . . In kako bo prenašala zasramovanje ljudi, ki so se že zdaj spogledavali nad njo, ako ji Dolfe ne reši časti? . . . Morala je govoriti ž njim, morala! . . . Dasi se ji je od tistihmal, odkar je bila doznala njegovo malopridnost in nemožakost, naravnost gabil in ni niti najmanjše trohice ljubezni več čutila zanj, ga je vendar morala prositi, da jo vzame za ženo, in morala se je smatrati še srečno, če ji izpolni prošnjo! . . . Kako ji bode življenje poleg njega, to je bila zdaj postranska stvar! . . . Ona je morala dobiti moža zato, da dobi otrok očeta! —

Vsa ta razmišljanja so bila vzrok, da je ubogala mater ter šla na sejem s trdnim namenom — da bi govorila z Dolfetom . . .

Mati je imela prav, ko je trdila, da ga dobi tam. Iztikati ji ni bilo treba dolgo za njim. Njegova lovska obleka ga je toliko razločevala od drugih moških, da ga je od daleč zapazila. In odslej ga ni pustila več iz vida. Strahoma, boječe se mu je približevala, ne vede, kako bi ga nagovorila. Bila je tako vtopljenja v to edino misel, kako mu potoži svojo bol, kako ga poprosi rešitve in pomoči, da se niti zavedala ni, da je na sejmu. Preslišala je ves hrup, ki je vršel okrog nje, preslišala vse neznansko vpitje in kričanje pogajajočih se prodajalcev in kupovalcev ter pijanih mešetarjev. Videla ni ničesar drugega nego njega, ki ga je iskala . . .

Enkrat mu je bila že prav blizu, toda takoj jo je uzrl tudi on in brž se je potajil, kakor bi je ne bil opazil, ter se začel umikati pred njo. In zdaj ji ni bilo več možno, priti mu v obližje. Skrbno je gledal na to, da je bila med njim in njo vedno neka razdalja, in to se mu je posrečilo tem lože, ker Manica ni drevila za njim. Izogniti se je hotela vsakemu neprijetnemu nastopu in čuvala se je, da bi ga že s svojo vsiljivostjo ne razjezila. Ko je torej videla, da se je izogiblje, je pazila še samo na to, da ji ne izgine izpred oči, upajoč, da se že še ponudi kaka prilika, da stopi k njemu ter mu pove, kar mu je povedati imela.

A prilika za to se le ni hotela ponuditi, in naposled je nastopil pot proti domu — morda nekoliko hitreje, nego bi jo bil sicer. Pa ona tudi zdaj še ni obupala in šla je počasi za njim. Ko je dospel do gostilne »Pri zidanem mostu«, je zavil noter, bodisi, da je ni bil opazil, ko je šla za njim, bodisi, ker se je nadejal, da si v gostilno ne bo upala.

Manica pa si je oddahnila, ko se je prepričala, da ji več oditi ne more. Pustila je zdaj vse ozire na stran, kajti to je vedela, da govoriti mora ž njim, in če ne drugače, pa v pričo drugih ljudi. Šla

je torej za njim v gostilno ter se usedla prav k tisti mizi, pri kateri je sedel on.

Ko je on videl, da se ji nikakor odtegniti ne more, se je začel delati, kakor bi niti ne slutil ne, po kaj je prišla, in kakor bi je dozdej niti zapazil ne bil.

»Oho, Manica, ti si tukaj?« vzklíkne z najnedolžnejšim obrazom, ki se misliti more. »To je prav, boš dala vsaj za vino! . . .«

Njeno srce je bilo še dovolj otročje, da je smatrala njegovo prijaznost za odkritosrčno. V tem, ko so se topile njene oči v solzah, so se ji zategnile ustnice v prijazen nasmeh. Hvaležno ga pogleda, in ko ji natoči vina ter vzdigne kozarec, da bi trčil ž njo, se mu rada odzove . . . Trčila je in pila . . .

Dolfe pa, ko je videl, kak učinek je imela njegova prijaznost, je zasnoval takoj svoj načrt, ki naj bi ga rešil iz zagate, v katero je bil zašel vsled lastne neprevidnosti.

Točil ji je pridno in venomer jo je silil:

»Pij, Manica, pij!«

A tudi sam je kar izlival vino v se in delal se je nenavadno veselega, brezskrbnega . . .

Ko je bil že malo vinski, se tudi več izogibal ni njenemu pogledu. Večkrat so mu zastale oči na njenem, sicer izpremenjenem, a še vedno lepem obrazu. Semtertja je iztegnil celo desnico proti njej ter jo nagovarjal:

»Pij Manica! . . . Kaj bi takisto! . . .«

Postajalo mu je skoro mehko pri srcu vpričo krasnega dekleta. A ta čut je izviral iz prirojenega mu egoizma. Žal mu je bilo, da je bilo tako kratko veselje, ki ga je užival poleg nje, žal, da se je moral tako kmalu odreči njeni ljubezni . . . Ko bi ne bilo prišlo tako, kdo ve . . .

Tudi ljudje okoli njiju so bili že vinjeni, in Manici se je videl zdaj pravi čas, da izpregovori o tem, kar jo je tako tiščalo pri srcu.

»Dolfe!«, reče, in solze se ji usujejo iznova iz oči, »Dolfe, kdaj se vendar domisliš, kaj imaš storiti? . . . Kdaj se me usmiliš? . . .«

A Dolfetu se stemni čelo. Kakor bi ne razumel njenih besed, odvrne:

»E — pij in vesela bodi! . . . Kaj bi se kremžila!«

»Obljubi mi, da me ne pustiš v sramoti, v katero si me pahnil,« odvrne Manica, »in več ne bom jokala! . . . Eno samo besedico mi reci, pa bodem mirna in vesela! . . .«

»Pojdi, pojdi, kaj imam jaz opraviti s to stvarjo! . . .«

Manici je bilo, kakor bi jo bil udaril kdo s težko rečjo po glavi.

»Kdo drugi pa, če ne ti?« vzklikne presenečena. Na toliko podlost ni bila pripravljena.

Dolfe pa odvrne:

»To moraš vedeti ti sama najbolje!«

In pri tem se je muzal in smejal, kakor bi šlo za čisto navadno, malenkostno zadevo . . .

»Dolfe, ali je mogoče . . . ali je mogoče, da tako govoriš? . . . Kaj takega bi ne bila nikdar pričakovala od tebe! . . . Glej, rada sem te imela . . .«

»Pa kaj hočeš vendar od mene?«

»Kaj hočem? . . . Ti še vprašaš? . . . Ali res ne veš, kaj je moški dolžan dekletu, katero je spravil tako? . . . Ah, če bi me zdaj vzela, še bi se dalo malo prikriti! . . . Glej, ako zvedo moj oče, ubijejo me! . . .«

»Pa naj te vzame kdo drugi!« odvrne Dolfe s tistim lahkotnim, lahkomišelnim glasom, s katerim je sploh razpravljaval to zadevo, ter jo začne siliti iznova, da naj pije. Toda ona je ostala pri stvari in se ni dala premotiti.

»Kdo naj me vzame, kdo?« reče očitajoče. »Ali bo kdo tako nespameten, da me vzame tako? . . .«

»Zakaj pa bi moral biti ravno jaz tako nespameten? . . .«

»Ti — nespameten? . . . Ali imaš kaj srca, da govoriš tako? . . .«

Dolfe, sram te bodi —.«

Dolfe je umolknil. Delal se je, kakor bi ga zanimalo to, kar so drugi okrog njiju govorili. Zato začne zopet ona:

»Dolfe, ti sam veš, kako je prišlo vse to, ti sam veš, da nisem jaz kriva! . . . Bog v svetih nebesih mi je priča, da niti slutila nisem, niti slutila . . . in zdaj govoriš tako! . . . Oh, oh! . . .«

Glasno je ihtela, ko je govorila to, in neprenehoma so ji vrole solze iz oči, ali on je ostal trd kakor železo. Vedel je, kako grozno trpi, in zavedal se je popolnoma, da je krivda na njegovi strani, toda nikdar ni na to mislil, da bi vzela revnega mizarja hčer, in zato se mu je njeno govorjenje zdelo skoro smešno. Neusmiljeno ji odgovori:

»Ženiti se, je zame še malo prezgodaj! In kadar se bom ženil, bom moral gledati nekoliko tudi na denar, in tega tvoj oče nima, da bi ti ga dal . . . Sicer pa mene tvoj oče tudi nikdar maral ni! . . . Zatorej ti svetujem še enkrat: če je že tako, da se moraš možiti, poišči koga drugega! . . . Ti praviš, da nisi kriva! . . . Ali jaz pravzaprav tudi nisem kriv! Ljubila sva se pač . . . to zadene tebe tako kakor mene, a da se vzeti ne moreva, temu so krive okolnosti! . . .«

Deklice se je loteval obup . . . Izprevidela je, da so vse njene besede, vse njene prošnje zaman. Hotela je že vstati in oditi, ko se prikaže njena mati pri vratih.

Mico je bilo začelo skrbeti, da bi se hči ne zamudila predolgo. Šla, ji je zaradi tega nasproti. Potoma ji je bil nekdo povedal, kje je, in tako je dospela semkaj. Ko vidi hčer vso objokano, je vedela takoj, kako je. Pririla se je do mize, pri kateri sta sedela Manica in Dolfe, in posegla je takoj odločno vmes.

»No, kaj sta se domenila?« vpraša na kratko Dolfeta. »Ali si že kaj določil zaradi poroke?«

Dolfe pa je bil jezen, že ko je mater ugledal. Obraz se mu zategne v zaničljive poteze, in odurno pripomni: »Zaradi poroke? . . Čigave? . . Ali moje? . . Za to je še dovolj časa! . . Če pa vam je v mislih poroka vaše hčere, se zvrši lahko precej jutri! . .«

Bil je vinjen in govoril je brezobzirno.

V Mici pa je zavrelo. »Torej tako? . .« vzklikne »Na tak način se je torej hočeš iznebiti? . . O — ti, pa ne pojde tako! . . Če ni drugače, prisilimo te! . .«

»Prisilite? . . V kaj? . . Ali k poroki? . . Na kak način pa? . . Ali me mislite mar z orožniki gnati v cerkev? . .«

»Tožit te pojdemo, tožit!« zakriči Mica razjarjena, kajti potrpežljivost ji je bila popolnoma pošla. »Tožit te pojdemo, in če je kaj pravice na svetu, se ti ne bo godilo dobro! . . Boš ti tako dekle spravljaj v nesrečo! . .«

»Tiste vaše tožbe se pa jaz že kaj bojim! . . Sicer pa vam povem še nekaj: da se pripeti kakemu dekletu kaj takega, kakor se je vašemu, je treba zmeraj dveh! . .«

Dolfetove besede so bile nesramne, surove, a so baš radi tega ugajale družčini, ki je sedela okrog njega. In brž mu pritrdi nekdo, rekoč:

»Tisto je pa tako res, kakor le kaj, hahaha! . .«

Mica je imela še marsikaj na srcu in na jeziku. A Manici se je zastudilo v tej družbi. Potegnila je mater za roko ter jo siloma vlekla venkaj . . .

XIII.

»I pa jo vzemi!« so nagovarjali ljudje Dolfeta, ko sta bili odšli Manica in njena mati. »Saj je lepo dekle, da malo takih! . . Bogata res ni, in to ji tudi ni ravno na čast, da se ji je pred poroko primerilo kaj takega, pa kaj se hoče! . . Le vzemi jo le, če si ti kriv! . .«

»Kaj bom jaz kriv!« se obregne Dolfe, ki ga je imel že jako v glavi. »Pri takih, ki tiče vedno v — župnišču, se nič ne ve, kdo je kriv! Saj vemo, kako so take stvari . . .«

Glasen grohot se je strnil s temi besedami. Ljudem je ugajalo, da je Dolfe govoril tako. Samo eden je bil, ki se mu je zdelo umestno pripomniti: »Dolfe, to pa ni lepo, da govoriš o župniku tako, ko sta vendar taka prijatelja!«

Ali Dolfeta se te besede niso prijele.

»Eh — kaj!« je vzkliknil ter mahnil z roko po zraku.

In zdaj so začeli delati še drugi svoje opazke o župniku; očitali so mu marsikaj, kar je bil res zagrešil, a tudi obrekovali so ga in mu podtikali stvari, katerih nikdar, nikdar ni bil zakrivil. Najhujši pri tem pa so bili tisti, s katerimi se je pajdašil in bratil, s katerimi je igral in popival, katere je gonil v boj zoper politične svoje nasprotnike. Baš ti so imeli največ prilike, pogledati mu v srce in seznaniti se z nagibi vsega njegovega delovanja in poštenja. Imeli so oster vid in doznali so kmalu vse njegove slabe strani. Prevečkrat so videli na njem, da je strasten, pristranski, ošaben, sovražljiv, da sodi ljudi samo po zunanosti, da se sam ne ravna po vzvišenih Kristovih naukah! . . . Spoštovanje do njega jim je polagoma zamrlo, smatrali so ga popolnoma sebi enakega, in pred oltarjem in na prižnici se jim je zdel često samo še smešen . . . In zdaj, ko so bili pijače polni, so se jim razvozlali jeziki, in povedali so vse tisto, kar so po tihem že davno davno mislili . . . Če bi bil gospod Rajmund slišal vse to, kar se je govorilo zdaj o njem, moral bi bil priznati, da se je v svojih nadah varal grozno grozno. Imel je res veliko krdelo za seboj, a takih je bilo ubogo malo, ki bi mu bili sledili iz pravega prepričanja. Bili so to večinoma taki ljudje, ki so se mu klanjali ali iz straha ali iz sebičnosti, ljudje, na katere se prav nič ni mogel zanesti, ljudje, ki so bili vsak hip pripravljene, obrniti se od njega.

Zapustivši gostilno, sta šli Manica in njena mati nekaj časa molče druga poleg druge. Manica se je bila zatopila spet v premišljevanje svoje usode. Spomnila se je, kako so jo pred kratkim še stavile matere svojim hčeram v zgled — zdaj je bila vsemu svetu v posmeh, v zasramovanje! . . . Srce se ji je krčilo pri tej zavesti. In čim bolj je premišljala, tem manj je mogla pojmiti, kako se je zgodilo vse to, kako je mogla zabresti v tako nesrečo! . . . In iznova se ji je vsiljevalo vprašanje: »Zakaj, zakaj me ni Marija varovala? . . . Saj nisem bila svetohlinka, saj sem jo odkritosrčno častila. saj je

bila iskrena vsaka moja molitev do nje! . . Zakaj, zakaj je dopustila to! . . «

Neverjetno, nemogoče se ji je zdelo . . . In začela je dvojiti o preteklosti in sedanjosti in o vsem, kar jo je obdajalo . . . Bilo ji je, kakor bi sanjala le mračne sanje, in sladka nada ji je obvejala za hip srce, da se te sanje razprše, da posije zanjo zopet zlato solnce na nebu . . . Zdaj je bila tema okrog nje, tema, a zasvetila bo spet zarja na vzhodu, in tedaj bodo gledale nje oči spet oni lepi svet, ki so ga gledale prej; tedaj se bo veselila spet ptičjega petja, veselila rožnega cvetja kakor v nekdanjih lepih časih; tedaj bo konec onih groznih misli, ki so ji semintja polnile ubogo glavo . . . Bolj in bolj se je pogrezala v sladke utopije, ko jo vzdrami ter priklieče spet v realnost odurni, očitajoči glas njene matere:

»Res, lepo veselje delaš ti meni! . . « je začela. Oh, saj pravim no, kaj takega mi greš storit! . . «

Dokler je Mica še malo upala, da postane Manica žena Dolfetova, se ni obregala nad njo. Bila je sicer poštena in zares tudi pobožna, a mislila je trezno in računila je, kakor računi večinoma vsaka ženska . . . Da se je bilo hčeri to primerilo, niti ni smatrala za posebno nesrečo, ker je mislila, da se vsled tega tem prej uresničijo njene namere. »Če bo mož videl,« je mislila sama pri sebi, »da ni nobenega drugega izhoda, se tudi on ne bo protivil več, in Manica dobi odličnega ženina! . . «

A ko je uvidela, da se njene želje ne uresničijo, ko se je prepričala, da Dolfe na ženitev sploh nikdar mislil ni, izginila ji je hkratu vsa ljubezen do hčere, in ni ji prizanašala več. Niti na to se ni zdaj ozirala, da je bila ravno ona tista, ki se je ogrevala za Dolfeta in sicer v odločnem protislovju s svojim možem. Na vse je pozabila in govorila je, kakor bi bila hčerina popačenost kriva vse nesreče, akoravno jo je dobro poznala in akoravno je za gotovo vedela, da je bila v prvi vrsti njena neizkušnost, njena nevednost vzrok, da je prišlo tako . . .

Manica je umela svojo mater. Čutila je, kje tiči pravi vzrok njene ogorčenosti; bila je uverjena, da bi ji ne bila rekla nobene žale besede, če bi se ji bila uresničila njena želja, in to jo je bolelo, ker je bilo krivično! . . S pogledom, ki je izražal trpkost in žalost, se ozre na mater in z zamolklim glasom reče:

»Jaz vendar nisem kriva! . . Jaz . . . jaz . . . « naprej ni mogla, ker jo je iznova posilil jok.

»Molči mi! . . . Kdo pa je kriv, če ne ti? . . .« odvrne neusmiljena mati. »Sem kriva mar jaz? . . . Ali ga nisi čula, kako je govoril? . . . „Da se kaj takega zgodi, je treba vedno dveh!“«

Manici je bilo, kakor bi ji bil kdo zavalil težak kamen na prsi. Te materine besede so ji vzbudile hkratu druge misli, misli, ki so z neznansko težo legale na njeno srce . . . Zakaj se je njej, njej to pripetilo? . . . To vprašanje se ji je zasadilo kakor nož v prsi, in bolečina, ki ji jo je povzročalo, jo je pekla kakor živ ogenj! . . . Zakaj ne kaki drugi? . . . Samo tista razuzdana, zavržena dekleta učkajo kaj takega, dekleta pa, ki so poštena, ki se vedejo lepo, ne . . . Torej je vendar morala kaj zagrešiti . . . Zavest, da je kriva, se ji je zajedla v meso, in bolesti, katero so ji bile vzbudile materine brezsrčne besede, se ni mogla iznebiti več . . .

Ko sta dospeli blizu domače hiše, se zdrzneta obe. Oče je bil že doma. Že to, da sta bili šli brez njegove vednosti z doma, je bilo dovolj povoda za njegovo jezo. Tomaž je bil nasprotnik vsega pohajkovanja, zato se je malokdaj prigodilo, da bi bil šel na sejma, še manj pa je maral, da bi bili žena in hči potavali okrog. To sta vedeli obe in pričakovali sta, da ju grdo ošteje. A prišlo je še hujše, nego sta se nadejali! . . .

Tomaž je delal tisti dan v Poljanah. Na večer, po končanem delu, si je hotel privoščiti še kozarec vina, kajti delal je celi dan naporno, in stopil je v neko gostilno. Tudi tukaj se je nahajalo nekoliko ljudi, ki so se vračali s sejma. Med njimi je bil Škrjanec, ki ga je imel že precej »pod kapo«.

»Zakaj pa ne piješ v vašem društvu, Škrjanec?« ga vpraša nekdo.

»Kaj? . . . Tisto petjotsko žlabudro da bi jaz pil? . . . Tako neumen pa nisem! Tisto naj pijejo devičarji in devičarice, da jim še bolj zamrzne kri! . . .«

»Pa vendar zahajaš še tjakaj!«

»To je da! . . . Človek mora biti pameten dandanes! . . . Župnik so prvi mož v župniji, hi-hi-hi . . . in petjot je tako neke nove vrste odpustek! Kdor ga pije, mu bodo odpuščeni vsi grehi! . . .«

Tomaž je bil truden in se ni brigal dosti za to, kar so govorili drugi. Sedel je sam zase in bavil se z lastnimi mislimi. Govorica se je pletla že dolgo, ne da bi bil on poslušal. Kar zbude njegovo pozornost sledeče besede Škrjančeve, ki je bil v svojem govoričanju prešel spet na drug predmet:

»O ti prokleta devištvo ti, da si ti zdaj tako po ceni! . . . Takih Kristusovih nevest pa še ne! . . .«

Posilil ga je skoro smeh, ko je čul župnikovega pristaša govoriti tako. Da bi se tikale te besede kako njega, se mu še sanjalo ni. Kakor je navadno mož zadnji, ki pride na sled nezvestobi svoje žene, tako se tudi često zgodi, da je oče tisti, ki najnazadnje zve o padu svoje hčere.

Tomaž je imel sicer dovolj nasprotnikov, katere bi bila veselila njegova bolečina, toda izdal mu skrivnosti vendar nihče ni, ker je predobro vedel vsakdo, da mu stvar ne ostane prikrita, in da bo udar tem hujši, čim pozneje in čim manj pričakovano ga zadene.

Da njegovi hčeri včasi ni dobro, tega Tomaž ni bil prezrl. A mislil bi si bil vse prej nego kaj takega! . . . Da bi jo bil opazoval natančneje, mu ni hodilo na um. Njegovo vedenje ženi in hčeri nasproti je bilo sploh nekoliko odurno. Tudi če je govoril ž njima, jima je pogledal le malokdaj v obraz. Bil je narave take . . . In tako se ni bilo čuditi, da on še slutil ni, kaj je s hčerjo, ko so drugi ljudje že splošno govorili o tem. Zato je zdaj tudi popolnoma mirno in ravnodušno vprašal Škrjanca:

»Kaj pa se je dogodilo takega, kaj, da se tako jeziš? . . .«

»I saj ti menda bolje veš nego jaz!« odvrne Škrjanec. »Najprej bo menda pri vas zajokalo, potem pa bogve še kje! . . .«

Tomaž osupne. Najprej je mislil, da se Škrjanec norčuje. A ko se ozre po ostali družbi, vidi vprtih vase vse polno pogledov, iz katerih je odsevala škodoželjnost. To ga navda z neprijetnim občutkom. Postal je hkratu nekoliko zmeten. Dasi ni še ničesar znal, je vendar že kipelo po njem. A premagoval se je. Vedel je, da mora ostati miren za vsak slučaj. Pošali se torej in reče:

»Škrjanec, kakor je videti, ga imaš že malo preveč v glavi. Blede se ti menda . . .«

»Meni — blede? . . .« odvrne oni. »Kaj še! . . . Jaz sem še popolnoma pri zdravi pameti, a o tebi ne vem, kaj bi rekel, o tebil! . . . Ali se le delaš tako neumnega, ali si pa res! . . .«

Zdaj si pa Tomaž ni mogel kaj, da bi ne bil nekoliko vzrojil.

»Škrjanec, zdaj pa te moram prositi, da govoriš bolj jasno!« reče z odločnim, a tresočim glasom.

»Bolj jasno? . . . Še bolj jasno naj bi govoril? . . . Čemu? . . . Vprašaj doma ženo in hčer! . . . Kakor sem slišal domov grede, sta bili danes obe na sejmu in sta se pogajali z Dolfetom . . . Ko prideta domov, ti že povesta, kaj sta opravili . . .«

Tomažu je bilo, kakor bi ga bil kdo udaril s kako težko stvarjo po glavi. Zaman se je oziral okrog, kdo mu priskoči na pomoč ter

zavrne Škrjanca. Nihče se ni oglasil, vsi so molčali; vsi so bili torej prepričani o istinitosti onih besed! . . . Tedaj res, res! . . . Njegova hči, katero je tako ljubil, na katere čednost je bil tako ponosen! . . . Baš to, česar se je pri njej najbolj bal, baš to je bila postala! . . . Njena pobožnost, njena gorečnost, vse le na videzno! . . . Poniglavka, hinavka je bila in potem, ah! . . . Srce v prsih se mu je ustavilo, kakor bi mu hotelo odpovedati svojo službo, nato pa je butnilo z neznansko silo ob prsi ter mu zapodilo kri v glavo . . . Pred očmi se mu je temnilo . . . Moral je ven . . . Plača hitro in otide, ne da bi bil pogledal koga . . . Tako hitro ni še nikoli hodil proti domu kakor to pot. Še eno tolažbo je imel — da dobi ženo in hčer doma, da mu te dve povesta, da je Škrjanec lagal, da je neresnica to, kar govoričijo ljudje . . . Kakor bi mu šlo za življenje, in kakor bi bila od enega samega trenutka odvisna vsa sreča njegova, tako je tekel in hitel domov . . . Ko pa pride do domače hiše in jo najde zaklenjeno, mu iznova zastane srce . . . Le s težavo odklene vrata . . . Stopivši v sobo, pa se zgrudi za mizo . . . Ondi sedečega in z obema rokama oklepajočega se miznega roba sta ga dobili žena in hči, ko sta se vrnili s sejma . . .

»Danes si prišel pa prej nego po navadi,« izpregovori Mica, boječ se, da ne bi mož takoj vzrojil.

Tomaž ni odgovoril. Pomolčal je še, a bralo se mu je na obrazu, kaj se godi v njegovi notranjščini. Bledel je in tresel se je tako, da je miza vztrepetavala pod njegovimi rokami. Srpo je gledal predse in težko je sopesel. Nosnici sta mu bili vdrti kakor človeku, ki obrača svojo pozornost s skrajno intenzivnostjo na en sam predmet. Strašen je bil ta njegov molk in materi in hčeri se je zdel tem neznosnejši, ker sta vedeli obe, da ne pomeni nič dobrega.

Mati hoče ravno zopet nekaj opomniti, ko se dvigne Tomaž s sedeža, stopi korak bliže proti njej ter reče:

»Govori, ali je res? . . .« njegov glas je bil hripav, hreščeč . . .

Mica se je zganila po celem životu, ko je zapazila, da je prišel odločilni trenotek. Vedela je precej, kam cikajo moževe besede, in prestrašila se je tako, da se ni znala pomagati drugače, nego da je zagnala jok ter rekla:

»I kà morem jaz kaj za to? . . .«

Tomaž se je moral prijeti spet za mizo, da ni padel. Bila mu je izginila zadnja nada . . . Nič več ni mogel dvojiti o grozni nesreči, ki ga je bila zadela . . . Zavest in popolna, neovržna resnica, da je njegova hči onečaščena, njegova hiša osramočena, ga je premagala

tako, da so mu odrekle moči, in da ni nedostajalo mnogo, da se ni zgrudil na tla . . . Nepopisna bol se ga loti, in čutil je potrebo, da bi zakričal iz širokih prsi kakor na smrt ranjena žival, da bi zakričal in napolnil ves svet s svojo grenko tožbo! . . . To je doletelo njega, njega, ki je toliko gledal na svojo in svoje obitelji čast, to je doletelo njega, ki je imel le eno hčer, katero je tako neizmerno ljubil! . . . In da je bila postala žrtev baš tega Dolfeta, sina onega, ki ga je tako sovražil, je le še pomnoževalo njegovo bolečino! . . .

»Zdaj imaš, kar si hotela imeti!« reče z gromovitim glasom proti ženi, ko si je bil nekoliko opomogel. »Zdaj imaš! . . . Ti zaslužiš to, a kako pridem do tega jaz, jaz, ki sem si vedno prizadeval, da bi preprečil nesrečo, jaz, ki sem podil onega lopova iz hiše! . . . Če bi moja hči ne bila, a tako — ha, moja hči, moja edinka — vlačuga . . . vlačuga . . . vlačuga! . . .«

Zgrudil se je na klop, izpulil si pest las iz glave ter razjokal se na ves glas . . . Ta trdi, jekleni mož je jokal kakor otrok! . . .

Bilo je nekaj presunljivega, pretresljivega v tem clementarnem pojavu žalosti in v tem groznem srdu, ker je bilo oboje tako istinito, ker je oboje prihajalo iz dna ponosnega, a do smrti užaljenega moškega srca! . . .

Potem pa se je obrnil proti hčeri rekoč:

»Povej, zakaj si storila to, povej! . . .«

Te besede je bolj kričal nego govoril in grozno je vihtel pest v svoji obupnosti, v svoji boli . . . Toda deklico je tako dušil jok, da ni spravila nobene besedice iz sebe. Zdaj šele je pojmila prav, zdaj šele je umela, kaj se je zgodilo; zdaj šele se je zavedala vse velike svoje nesreče! . . . Še nikdar ni videla jokati svojega očeta, in njegove solze so jo pretresle tako, da se je nje same lotil krčevit jok, katerega ni mogla ustaviti . . .

Tomaž je rohnel še dalje, in šele pozno v noč so legli k počitku . . . A tudi zdaj ni bilo miru. Nobeden ni mogel zaspati. Mati in hči sta vzdihovali in jokali po tihem. Tomaž pa se je premetaval po postelji semintja, mahal z rokami okrog sebe, butal z glavo ob steno in grozovito škrtal z zobmi . . . Pripeti se včas, da človeka, ki slove za hrusta, ki je bil svoj živ dan čvrst in krepak, kar nagloma položi in ugonobi bolezen. Isto tako se nahajajo ljudje, ki se odlikujejo po izredno krepki volji, ljudje, ki so pogumno prenesli že sto nemilih usodnih udarov; videti so nepremagljivi, neupogljivi; toda nekega dne jih zadene spet nezgoda, in konec je njih kremenitosti, konec njih moči! . . . Strti so . . . uničeni! . . . Tak človek je bil To-

maž. Njegovi jezi, njegovi žalosti ni bilo mere Izgubivši svoje najdražje, svojo ljubljeno hčer, je bil podoben človeku, ki je prišel ob vse, ob svoje imetje, ob svojo moč, ob svojo voljo... Obup ga je polnil, in strašne misli so se mu porajale v glavi. Razburjen je bil huje od trenutka do trenutka, naposled plane pokoncu ter začne divjati iz kota v kot Mesec je sijal, in bilo ga je grozno videti, ko je neoblečen, z zmršenimi lasmi blaznel od ene strani do druge . . . Žena in hči sta mislili, da je ob pamet . . . V tej misli sta bili potrjeni še bolj, ko sname hkratu puško, ki je visela na steni . . . V smrtni grozi sta si komaj sopsti upali . . . On pa je tolkel s puškinem kopitom ob tla, škrtal z zobmi ter se neusmiljeno bil s pestjo po prsih . . . Semtertja je vrgel puško na mizo, kakor bi se bil premislil, kakor bi si hotel zasnovati nov načrt, a vedno zopet jo je pograbil.

Dolgo je divjal tako, potem stopi k hčerini postelji in iznova ji zapove z groznim, neznanskim glasom:

»Povej, zakaj si to storila? . . .«

Manica skoči s postelje, zdrkne pred očeta na kolena in vzklikne:

»Oče — oče — o moj oče! . . .«

»Govori, zakaj si storila to, ali . . .« in puška je neprijetno zabobnela po tleh.

»Ubijte me, oče, ubijte — najboljše bo tako! — —«

A on je ponavljal: »Govori, jaz hočem vedeti! . . .« V svoji jezi je samo še hropel. Mati je trepetala v smrtnem strahu in ni si upala izpregovoriti nobene besede, boječ se, da ne bi provzročila katastrofe. Manica pa se oklene očetovih kolen in reče:

»Oh, oče, ko bi vam mogla povedati — jaz sem nedolžna, nedolžna . . .«

»Ha, nedolžna — to se vidi, kako si nedolžna! . . .« In vendar so mu segle te hčerine besede v srce, in zasmilila se mu je v tistem hipu . . . Začel se je zavedati pomena njenih besed . . . To mu je bilo nekoliko v tolažbo, a zmanjšalo mu ni ne srda, ne bolečine v prsih . . .

Obleče se za silo ter otide s puško v roki v noč . . . Vrnil se je šele proti jutru, zmršen, prepadel, raztrgan . . . Lasje so mu bili v eni noči osiveli, in postaral se je bil za leta . . .

Puške pa ni bil prinesel s seboj. Najbrž jo je bil vrgel v stran, ker je čutil pešati svojo moč in se je bal, da bi se ne mogel kdaj več obvladati, bal, da bi ne postalo smrtno orodje prej ali slej usodno v njegovih rokah . . .

(Dalje prihodnjič.)

Alkoholizem.

Spisal dr. Ivan Robida.

(Dalje.)

sled alkohola otpnejo tudi živci, kateri imajo nalog, da po posredovanju nekih mišic naše žile ožijo ali jih pa delajo zevajoče. Ako odrevene te mišice — kar se zgodi pozneje — zevajo naše žile močnejše, površina se poveča, izhlapevanje je krepkejše — in vsled tega odda telo mnogo svoje toplote. Znano je, kako lahko pijanci zmrznejo. Sicer so pa tudi zdravniki uporabili to ohlajalno lastnost alkohola in ga uporabljajo pri različnih mrzlicah, da se vročina zniža včasi za 1 ali celo 2° C.

Nadalje je v obče jako razširjeno mnenje, da je alkohol redilo. Istina je, da imajo alkoholske pijače nekaj redilnih snovi v sebi — alkohol sam na sebi pač zgori kemično v telesu, a je tako malo redilo, kakor n. pr. glicerin. Te množice redilnih snovi pa so zvečine tako majhne, da ne pridejo v poštev, ali pa bi bilo treba toliko množino pijače, da bi bila žeja že davno utešena, lakota pa še dolgo ne. V litru piva n. pr. je komaj 7 *gr* beljakovine, 50 *gr* ekstrakta, 10 *gr* sladkorja.

Ako bi se hotel torej kdo nasititi s pivom, rabil bi povprečno kakih 30 vrčkov na dan ali še več!

Pa recimo tudi, da bi bilo n. pr. pivo živilo, tedaj bi ga morali z gospodarskega stališča odklanjati, ker bi bilo jako drago živilo; redilna denarna vrednost piva je ista, kakor n. pr. mesa od srne Seveda bi bilo vino kot živež še dražje. Obsojati moramo torej, če n. pr. delavec, čigar družina nima vsak dan dovolj govejega mesa na mizi, vsak dan trosi svoj denar za dvakrat dražji živež pri — pivu.

Trdi se tudi, da alkohol izpodbuja k delu, če so oslabele moči. Kako je to umeti, povedali smo že. Pomisliti pa je poleg tega še, da je za onemogel, utrujen organizem brez dvoma boljše, če se spočije, kakor pa da se potrte, počitka potrebne moči draži in sili k delu.

Prav primerno se izraža grof Lippe v tem zmislu: alkohol je menica, izdana na račun zdravja, kateri je treba vednega podaljševanja. Delavec poišče glavnicu mesto obresti, vsled tega je neizogiben bankerot telesa.

In tako prehajamo k hroničnemu alkoholizmu, dosti važnejšemu pojavu alkoholskega otrovanja.

Vemo sicer, da akutna intoksikacija često ni brez sodnijskih, gospodarskih in bolezenskih nasledkov, saj vemo, da vsaki pijanosti sledi maček, bodisi telesni ali »moralni«. Vendar niso posledice akutnega pijančevanja tako važnega socialnega pomena, kakor pa posledice, katere donaša kronična zloraba alkohola s seboj.

Kdo je kroničen alkoholik? Strogo vzeto vsakdo, ki dan na dan zauživa alkohol, t. j. skoro mi vsi. Vendar si mislimo, da so zmerne množine nekaterih centriranih pijač tako neškodljive, da jih naše telo zvečine premore. Vendar si ne velja v tem oziru postavljati posebno ohlapnih, raztegnjenih mej. Medicina uči, da sta 2 l piva ali $\frac{3}{4}$ l vina ali 0.2 l žganja zadnja meja, preko katere se ne sme segati, dovolj na dan. Že pri teh množinah se pojavljajo nedostatki v percepciji po naših čutih. Osebe, ki so se dolgo vzdržale vsake opojne pijače in so potem radi eksperimenta pile n. pr. 2 l piva na dan, so pokazale, kako jim pešajo čuti — oko vidi slabše, uho sliši slabše, okusu in tipalnosti mine finost. Kako ogromna pa postane stoprv ondi škoda, kjer se pije preko naznačene mere, zlasti pa katerekoli vrste žganje!

Pri hroničnem alkoholizmu trpi cela konstitucija, kakor tudi posamezni organi — pred vsem srce, jetra, obisti in centralni živčni sistem. Kake vrste bolezni nastajajo, tega ne mislim opisovati, povem naj le, da anatomsko-patologično kažejo kronična vnetja v posameznih organih. Najžalostneje pri celi stvari pa je to, da so zvečine vse po alkoholu provzročene bolezni neozdravljive in smrtne.

Kako pa pod vplivom hroničnega alkoholizma trpi ves organizem, uči najbolje statistika, katera nam pripoveduje, da pivcevs malokdo, vsaj pa ne večina, ne doživi visoke starosti, da njihovo slabotno telo jako lahko oboli na drugih boleznih, n. pr. tuberkulozi, in da pri epidemijah pijanci obolevajo in umirajo v večji meri nego drugi ljudje. Vse to pa kažejo še posebno rezultati angleških zavarovalnic za življenje, v katerih so osebe, katere se vzdržujejo popolnem vsakega alkohola, v posebnem oddelku zavarovane. Tako zavaruje »United Kingdom Temperance and General Provident Association« v drugem oddelku osebe, ki ničesar ne pijejo, v drugem vse ostale. V oddelku onih, ki se vzdrže alkohola, je nastopila v l. 1866—87. ob 3937 pričakovanih smrtnih slučajih smrt v le 2798 = 71% slučajev, dočim pri ostalih 6144 — 5984 — t. j. v 97%, tako da jih je pri teh 26% več pomrlo nad $\frac{1}{4}$.

Pa tudi umrljivostno število posameznih opravil in strok nas uči, da narašča pri vseh obrtih, pri katerih se notorično mnogo pije (vozniki, oštirji, pivovarnarji), le ono število.

Skoro hujše pa nego telesne posledice hroničnega alkoholizma so psihične. Cela vrsta živčnih bolezni je posledica neizmernega uživanja pijač; od navadnega vnetja živcev do alkoholične metavice (epilepsije) pa vodijo vse te bolezni v — blaznico. Ne mislite, da je ta slika pretirana! — Povprečno je vsak peti ali šesti bolnik v blaznicah alkoholik; poznam pa zavode, pri katerih raste število teh ljudi tako, da je vsak 3. ali 4. novosprejetih — pijanec.

Omenil sem že, da se na podlagi vnetja živčevja in epilepsije razvijajo kaj rade psihoze. 15% vseh alkoholikov v blaznicah tudi v istini lomijo krči, ali jih meče božjast. Poleg teh naštevajo zdravniki še dvoje glavnih bolezni duševnih vsled alkohola: t. j. tako imenovani dilirium tremens in ljubosumnostna blaznost.

Prva bolezen se ponavlja v treh znakih, da je bolnik zmešan in bloden, da se trese na celem životu, in da se kažejo med psihozo večji ali manjši pojavi vnetja ledic. K sreči velika večina teh bolnikov ozdravi, vendar jih umre primerno 12%. Obče znano je, da imajo pri tej bolezni bolniki pogosto vizije in halucinacije, zlasti nadlegujočih jih živali, podgan, miši, bolh i. t. d. Često pa so te prikazni tudi tako strašne za bolnika, ki n. pr. misli, da ga hote raztrgati zveri, ali da streljajo vojaki nanj, da popolnem zbesni in postane občenevaren. V tem štadiju so težke telesne poškodbe, uboji in umori nekaj vsakdanjega.

Socialno še dosti večjega pomena pa je ljubosumnostna blaznost, ker ni tako očita, da bi jo sorodstvo in okolica lahko kot bolezen spoznali in preprečili marsikako nevarnost.

Bolnik si namreč navidno namišlja, da mu je žena nezvesta. Na podlagi te a priori bolne, blazne misli zida celo poslopje svojih opazovanj in domnevanj in jih podpira z dokazi, kateri imajo zanj absolutno veljavo, a se seveda pred kritičnim očesom razkade v nič. Vse konsekvencije, katere potem bolnik iz blazne svoje domišljije izvaja, so pravilne; in tako je mogoče, zlasti ker sloni dober del bolezni na kombinacijah, da tudi ožji krogi ne vidijo v bolnikovem pripovedovanju nič čudnega.

Jasno je, da mrzi žena moža - pijanca, ki jo pretepa, ki zapravlja denar, dočim nima družina kaj jesti; — za bolnika pa je to mrzenje jasen dokaz, da mu je soproga nezvesta. In prigodi se, da se najde morda v hiši poštenjak, kateremu se smili uboga žena, ter

jo izkuša ščititi proti brutalnemu podivjancu — evo novega dokaza, baš ta je njen ljubimec. In v tej smeri gre sumničenje dalje, dokler ne pade uboga žrtva pod nožem ali polehom takega vzornega člana človeške družbe, če ga ne spravi preje oblast pod ključ ali pa v blaznico, kamor spada v prvi vrsti.

Že pri tej bolezenski sliki stopajo značilno surovost, podivjanost in brutalnost pijanca na dan. In v istini — najžalostnejša posledica alkoholizma je — takoimenovana etična, нравstvena degeneracija alkoholikov, katera se razvija ob propadanju razuma in srca. Istodobno pa gre tudi s telesnim zdravjem navzdol — pogosto jutranje bruhanje, želodčni katari, tresenje jezika in rok, glavobol kažejo, da tudi sicer ni vse v redu.

Kaj značilno za take ljudi je zlovoljnost, s katero se v jutru često prav zgodaj vzbude in takoj prično razsajati po hiši. Pogosto prihaja tedaj pijancu na um, ali bi ne bilo najbolje, da si zadrigne vrv okrog vratu ali se sploh spravi s sveta. To premine tekom dopoldneva, ko je popil bolnik zopet zadostno število potrebne mu pijače. Po gostilnah se shaja z najrazličnejšimi ljudmi, pripoveduje tujcem najinteresantnejše familiarne razmere svoje, zabavlja čez ženo in otroke, oblastva in politiko; on ve najbolje, kako bi se imela vsaka stvar urediti — žal, da ne zna oskrbovati svojih lastnih razmer — kajti premoženje gre v nič in gospodarstvo propada od dne do dne. Če se mu očita, da pije nad svoje razmere, da pije preveč, tedaj zarohni divje in bodisi na najbolj prijateljskem svarilu — zanj nihče ničesar ne plača, on dela kakor črna živina — kako tudi ekscellentno stoji n. pr. njegova obrt. Mož je seveda pozabil, da mu vstaja uboga žena ob zarji in da lega o polnoči v postelj ter izkuša rešiti še, kar je mogoče. A za take reči že nima več razumevanja — toda ne delajmo mu krivice! Morda je prišla kdaj ura, ko mu je očitala vest zločin, ki ga izvršuje vsak dan na svoji rodbini, morda se je celo »ponižal« in poprosil soproge odpuščanja ter ji obljubil, da ne bode več pil. Pa razmerno intelektu propada tudi volja pijancu — prva prilika, morda še isti dan, privedla ga je zopet do čaše — in potolažil si je očitanja svoje ohlapne vesti s kakim sofizmom, kakor jih ima človek vedno pripravljene, kadar ve, da je grešil, in se pere pred samim seboj.

In tako jadra v pogubo. Delati ne mara in tudi ne more, pijače rabi vedno več, sčasoma tudi vedno krepkejše, ker mora gledati na to, da na najcenejši način dospe do omotenosti in onega duševnega razpoloženja, katero mu je najljubše v njegovem nemo-

žatem, nečastnem življenju. Brezskrbno in bebasto gleda, kako strada družina in hodijo zakrpani in raztrgani otroci v šolo, ne briga se, kaj poreko znanci in prijatelji, ne, kaj sorodstvo — naj gre preko njega zaničevanje stanovskih sodnikov njegovih, z bedno apatijo in topo obupanostjo gleda v mračno prihodnost. Tako tava nekako v vednem omočenju, živi med mrakom in nočjo in se vesi med brezponosno smešnostjo in nemožato jokavostjo. Zabavljajna, prepiri, surovosti, silovitosti in trpinčenja svojcev, poslov in živine so edine premijnave v tej temni sliki.

Značilno za pijanca je njegov dobrohotni, ponižni, uslužni nastop v družbi in ondi, kjer se ima bati pregleda — in vsa njegova podivjanost in brutalnost, kjer nadvladuje, kjer je gospod in so drugi odvisni od njega.

Ruin pa se bliža in z družabnim propadom gresta korakoma gospodarski in npravstveni. Pijanec proda, kar mu pride v roko, ko mu zmanjka lastnine, poseže po obleki žene in otrok, in tako pride dan, ko zastavi in proda tudi zadnjo svojo vrednost — svoj zakonski prstan, da zadosti svojemu demonu. Ko pa je stanovanje prazno in nima razen golih sten ničesar več v hiši, tedaj mu posežejo prsti tudi po tujem blagu — tedaj se ne plaši več pred sleparstvom in goljufijo, ne pred tatvino, ne pred ječo, tedaj je dosegel, kar se da doseči — in je svoj med svojimi, soenakimi dušami iz cestnega jarka!

Ne zamerite mi, da sem se zamudil pri tej sliki nekoliko dalje; gotovo vam je vsem, če že ne v celoti, tedaj vsaj v posameznostih poznata iz vsakdanjosti. Opozoriti sem hotel, da je vprav ta moralna izprememba v značaju alkoholikov, kar se tiče praktičnega življenja, največjega pomena. Iz podane slike se razvidi, da ne spravi pivec ob rob propada le samega sebe, temuč tudi celo rodbino. Kjer pa propada zakonsko in rodbinsko življenje v širših slojih, ondi propada vse.

Omenim naj le še to, da tudi zarod pivcev nosi prepogosto pečat bolezni ali celo zgodnje smrti na čelu. Mnogo otrok pivcem pride slabotnih in ne dovolj razvitih na svet; mnogo izmed njih trpi na hysteriji in božjasti; mnogo jih zaostane v telesnem in psihičnem razvoju, da ne govorim naravnost o žalostnih slučajih imbecilitete, idiotije in takoimenovane »moral insanity« t. j. prirojene moralne slaboumnosti.

Ne manj važno je pa tudi alkoholsko vprašanje še v drugi smeri, v nacionalno-ekonomičnem oziru. Videli smo, da pijanec te-

lesno in duševno boleha, da ni za nikako delo, da je parasit najprej svojega sorodstva, pozneje države ali sploh človeške družbe. Njegova produktivnost je skrajno majhna, zato pa njegove potrebščine jako velike in drage.

Povedal sem že pričetkom, da morajo tudi oni, kateri še danes zastopajo mnenje, češ, alkohol redi, alkohol je živilo, priznati, kako visoka je cena te gotovo slabe hrane. In vprav te konsumira pijanec največ, on, kateri ima vsled svoje neplodnosti in nedelavnosti najmanj pravice posegati po njej.

Toda še z ene strani je treba premotriti to sliko — namreč s kriminalnega in splošno juridičnega stališča.

(Konec prihodnjič.)

Tragedija.

I, kaj bi vam veliko govorila!
 Saj milosti ne bodem vas prosila.

Obesite me! Samo to želim,
 gospod sodnik! Naj skoro dotrpi!

Kakó je bilo? . . . V glavi se vrtí mi . . .
 Možgani vró in kri se ledení mi . . .

Zakaj si zmešal pamet mi, o Bog?
 Zakaj si, satan, zvabil v svoj me krog? . . .

Prišel je v krčmo k meni bil sinoči,
 in prenočiti hotel je tujec v koči . . .

Naročil je večerje, jedel, pil . . .
 Govoril malo je, tabak kadil . . .

Ko plačal je, denarnico odpiral,
 skrivnostno name gost se je oziral . . .

Ah, imel je cekinov polno pest . . .
 In vrag tedaj mi je zadavil vest . . .

Gospod sodnik, uboga jaz sem žena,
 napol udova, reva zapuščena.

V Ameriki moj mož Andrej živi.
 Glasú o njem že dvajset let več ni . . .

Že dvajset let o njem več nisem čula.
 Gotovo ga lopata je zasula . . .
 Gost moj ima cekinov polno pest . . .
 Sam satan mi preslepil bil je vest . . .
 Stojí pred njim tam vina polna kupa.
 Jaz na skrivaj mu vsujem vanjo strupa . . .
 Zakaj si zmešal pamet mi, o Bog?
 Zakaj si, satan zvalil v svoj me krog?
 Izpil je, pa ni dolgo več govoril . . .
 In danes zjutraj strup ga je umoril . . .
 Umira, vzdihne: »Jaz sem tvoj Andrej!
 Zakaj povedal nisem ti poprej?!
 Pritájlil sem se samo, te poslušal;
 poslušal, gledal sem te in izkušal . . .«
 Obesite me! Samo to želim,
 gospod sodnik! Naj skoro dotrpím!

A. Aškerc.

Pod Tivoli.

Pod Tivoli med kostanji
 v cvetočih pomladnjih dneh,
 tja hodi na sprehod devojka
 po mehkih peščenih tleh.

V vijoličasti obleki
 priziblje se lahnó.
 Tako priplovejo sanje
 po noči mi v trudno glavó.

Ta hoja, kako je ponosna,
 ta pogled, kako je hladan,
 kot starca častitljeva starost,
 ko mrzli zimski dan.

Kaj nimaš plamena li v prsih,
 kaj nimaš po žilah krvi?
 Ne veš li kaj to je — ljubezen,
 kaj gnev in vihar strasti? —

Ozri se v oblok vesoljni
 opojnoprolestnih nočij!
 Če zvezda ugasne: Adijo!
 Saj mnogo jih drugih gori . . .

Fran Valenčič.

Zaščitnikom Levčevega pravopisa v preudarek.

Spisal V. Bežek.

Kocka še ni padla — odločilna beseda še ni izgovorjena glede Levčevega pravopisa; toliko menda smemo sklepati iz zadnje praske med prof. Levcem in prof. Ilešičem. Zato pa ta naš »memento«, dasi že ob enajsti uri, menda dojde še o pravem času, da zabrani ali vsaj izkuša zabraniti omenjenega pravopisa uradno potrditev, ki našemu slovstvenemu razvoju sicer ne bi bila v pogubo, toda v prid tudi ne.

In ker je odločitev brez dvoma blizu in bi mi radi s temi vrsticami vplivali nanjo po svojih močeh, tedaj se tudi nekoliko rezkosti ne smemo plašiti. Pisec teh vrstic odkrito priznava, da mu je sedaj žal, da se napram Levčevemu pravopisu ni postavil že takoj skraja, ko je bil še urednik »Ljubljanskega Zvona«, na nekako višje ali, če hočete, radikalnejše stališče, katero misli zavzeti v tem spisu. Ali takole je: dobre misli pridejo navadno prepozno. In pa kot urednik »Zvonov« (l. 1898.) nisem imel ni časa ni volje, globlje premišljati o pravopisnem vprašanju, nego še vesel sem bil dozdevne rešitve naših ortografskih težav, ki baš uredniku prizadevajo toliko preglavice. Zato se nisem dolgo obotavljal, nego brzo izvršil »sacrificio d' intelletto« ter tudi drugim priporočal, naj ga izvrše, in sem si s tem celo naklonil porogljive opazke hudomušnega podlistkarja »Slovenskega Naroda«.

Kako pa se je stvar potem po inicijativi prof. Peruška celo drugače zasuknila, kako je pozneje prof. Ilešič združil vse »prljeke« v solidaren odpor proti Levčevemu pravopisu, to je pač še v živem spominu vsem, ki se zanimajo za našo najnovejšo črkarsko pravdo. In menda se ne motimo, da je baš odločnemu nastopu prlješke falange prisoditi, da »Pravopis« po preteku več nego dveh let oficijalno še ni odobren, še manj pa zapovedan.

Naj mi velecenjeni gospod profesor Levec ne šteje v zlo odkritosrčnosti, ki je po mojih mislih tu bolj umestna nego neodkritosrčna udvorljivost. Jaz sodim namreč, da je bilo sploh krivo, da uredbe pravopisa, ko so mu jo ponudili, ni takoj a limine odklonil. Jaz si vsaj živo predstavljam, kako težko je bilo njemu, slovstveniku, beletristu, šolniku, pedagogu, kreniti na torišče, ki mu je bilo dotlej

vedno od rok. Iz neke njegove opazke, ki jo je napravil proti meni v onih časih, ko se je šele pripravljaj na delo, skleпам, kako se mu je ves oni posel tačas upiral.

Brez dvoma je bila glavna zmeta in krivda vsega pravopisnega podjetja ta, da so se odločili merodajni krogi, tako odgovorno delo, kakor je prireditev normativnega pravopisa, poveriti posamičniku, pa najsi je bil še tak veščak. Povsod je navada, da se poveri izdelovanje zakonov in njih besedila, statutih, poslovníkov, pravopisnih reform i. t. d., ki naj imajo veljavo za širše kroge, anketi, komisiji, komiteju, ali kakorkoli se že imenuje odbor, ki je prav-ad hoc sestavljen ter obsega najmanj tri članove (tres faciunt collegium!): dva votanta in pa predsednika, ki v dvomnih slučajih odločuje. Ta navada pa je še zlasti priporočila vredna v pravopisnih rečeh, kjer se tako neradi klanjamo drug drugega avtoriteti, in kjer je še posebno istinit pregovor: »Quot capita, tot sententiae«. Tako postopajo omikani narodi, tako so ustanovili avstrijski Nemci dosedanji uradni pravopis, in tudi sedaj, ko se namerjajo zediniti v pisavi z Nemci v Rajhu, so sklicali v ta namen anketo, ki je zborovala pred par tedni pod predsedstvom samega naučnega ministra.

Pripravljen sem na ugovor, češ, da je Levčev pravopisni načrt brez dvoma romal okoli raznih veščakov, ki so ga gotovo opremili s svojimi pomisleki in pripomnjami. Toda uspeh take pismene okrožnice se ne da ni od daleč meriti z rezultati ustnega razpravljanja na anketi. Ne le, da se v medsebojnem razgovoru razboritih mož misli veliko hitreje zbudajo, takorekoč krešejo, razbistrujejo, izmenjavajo in izpopolnjujejo — saj vemo iz navadnega življenja, da se v vsakdanjih poslih v četrti ure osebnega občevanja lahko dožene in premaga več težkoč, negoli po dolgotrajnih pismenih razpravah; pa tudi avtoriteta anketnih ukrepov, odobrenih enoglasno ali pa po večini anketnih članov, je veliko večja nego ugled poedinca, pa najsi je še tak strokovnjak, zlasti v konvencionalnih stvareh, kakor je pravopis.¹⁾

Rekli smo, da je pred kratkim časom zborovala nemška pravopisna anketa na Dunaju; in baš njene resolucije so mi zbudile marsikako misel glede naših pravopisnih razmer ter mi potisnile pero v roke. Med drugim je pooblastila omenjena anketa svoje

¹⁾ To je menda čutil g. prof. Levec sam; kajti v premnogih slučajih je dodal v »Slovarju« pisavi, ki je po njegovih mislih prava, še drugo doslej navadno pisavo ter jo obeležil s križcem (†). Anketi pa ne bi bilo treba take obzirnosti na apokrifne oblike.

delegate tudi v to, da na bodočem splošnem pravopisnem shodu nemškem odnehajo od natančnega razločevanja raznih *s*-ov v sedanji uradni pisavi nemškoavstrijski, češ, da je pretežka, da se je ljudstvo ni moglo privaditi, in pa naj se zopet uvede prej navadna pisava *Gebür* nam. *Gebür*, češ, da se ta ni udomačila, dasi je znanstveno upravičena i. t. d. Ko sem čital v nemških novinah o teh koncesijah avstrijskonemških učenih pravopiscev napram občinstvu, tedaj sem res kar ostrmel; razločevanje in pravilna raba raznih *s*-ov v avstrijski ortografiji da je pretežka?! In preproste pisave *Gebür*¹⁾ se narod ne poprime?! Bogme, kaj naj pa potem reče naše čitajoče in pišoče občinstvo, ki mu zabičujemo, ko se je komaj nekoliko oddahnilo od Levstikovih vratolomnih pravopisnih skokov, taka pravila, kakor so zabeležena v §§ 410. in sled. Levčevega »Pravopisa«, po katerih naj se izpeljanke sličnega pomena različno pišejo, a enako izgovarjajo (prim. obrazila *avec, evéc, ivéc* in *alec, elec, ilec*), pa zopet enako pišejo, a različno izgovarjajo (n. pr. *žgalec, liberalec*²⁾). In kaj naj rečemo o sledečem, v »Cvetju« XVIII. 9 predlaganem pravopisnem razločevanju: »Tako bi potem takem tudi mi smeli rabiti oboje (namreč *prebivavce* in *prebivalce*), morebiti s tem razločkom, da bi se pisalo »prebivalec«, kjer se misli zlasti na kraj, na prebivališče, n. pr. »prebivalci goriškega mesta«, »prebivavec« pa, kjer gre bolj za prebivanje, n. pr. »naši ljudje so v Gorici mirni »prebivavci«. — Drugači bi se razločevalo mej »volilcem« in »volivcem«,

¹⁾ Nekak analogon k nemški pisavi »Gebür«, ki se ni udomačila, je naša znanstveno upravičena pisava »rdeč«, ki se poleg »rumen« nikakor ni ustanovila, nasproti še povečala je zmešnjavo, tako da najdeš poleg »rudeč« v istem spisu tudi »rmen«.

²⁾ In s koliko natančnostjo je dogotovil nauk o pravilni trdi in izjemni mehki izreki trdega *l*-a prof. dr. K. Štrekelj v podlistku »Slovenčevem«. Ali je pa pri tem kaj mislil na praktično uživotvoritev kompliciranega pravila ter kaj vpošteval prirojeno »vis inertiae« širšega občinstva, s katero naši Nemci toliko računajo, da umaknejo celo pisavo *Gebür* —? Dvomimo! Seveda mi odvrne učeni profesor, da utemeljitev pravil in razlogi za to ali ono pisavo ali izreko so namenjeni samo strokovnjakom, a lajikom da bodo služili pridejani slovarčki, v katerih bodo zabeležene vse preporne besede in izreke; k njim se bode lahko zatekal v vseh dvomnih slučajih nestrokovnjak. Toda ne glede na »Slovar« v Levčevem »Pravopisu«, ki je v dosedanji obliki skrajno pomanjkljiv in že sam ob sebi onemogočuje njega uradno potrditev in oktroa, smelo trdimo, da poleg takih zapletenih pravopisnih in pravorečnih pravil bi bil tudi pridejani praktični »Slovar« toliko obširen in težak — kajti moral bi biti, kakor smo že namignili, ne samo ortografski, ampak tudi ortoepski — da ne bi bilo niti misliti na praktično uveljavljanje novega pravopisa, pa najsi bo naše občinstvo tudi manj trdoglavo nego nemško.

»morilcem« in »morivcem«. Nekoga »volilec« je, kedor¹⁾ ga je v rešnici volil, če tudi ni imel volitevne pravice; kedor pa ima pravico voliti, ta je volivec, četudi ni nikogar volil in morda tudi nikogar ne bo. Tisti, ki je cesarico moril ali vmoril, je cesaričin »morilec«, »morivec« je pa, čigar posel je moritev, ali kedor je najet za to, ne glede na to, ali je že koga vmoril ali nikogar. To razločevanje se bo zdelo morda komu dlakocepsko, ali opravičeno je tako, kakor v češčini »pilec« Betrunkener, »pivec« Trinker . . .

Meni se vidi ta predlog naravnost gorostasen in se mora videti vsakomur, ki je z menoj vred prepričan, da pravopisna veda ali vsaj njeni rezultati niso izključna last učenih izvoljencev, nego da so njeni nauki namenjeni v praktično porabo vsem pišočim slojem narodovim ter jim morajo zato preiti v meso in kri; prav zategadelj pa morajo biti — to je jasno ko beli dan — tako prozorni in lahki, da se jih lahko polasti vsaj tudi oni del našega razumništva, ki ima nalogo, znanje knjižnega jezika, pravopisja in pravorečja širiti med preprostim narodom; to so ljudski učitelji, o katerih važni ulogi v pravopisnem vprašanju bomo še govorili. Baš take prenapete akribije kakor zgoraj omenjene so kakor nalašč ustvarjene za to, da monopolizujejo znanje pristnega slovenskega pravopisa kot last najožjega izvoljenega kroga, prav kakor je bilo znanje hieroglifov izključna, skrbno čuvana svojina egiptovskih svečnikov. Res je sicer, da se zabriše v pravopisu, stremečemu po lahkoumnosti in poljudnosti, marsikatera fonetiška finoča in zgodovinska dragocenost, a po le-teh ni nič žal onemu, ki si je v svesti, kaj je glavni namen pravopisa: pospeševanje pismenega občevanja med narodom. Seveda je učenim pravopiscem poverjena naloga, da uravnajo po trdnih načelih pravopis, toda poleg ozirov na fonetiko, etimologijo in zgodovino morajo zlasti tudi skrbeti za to, da bode pravopis tako prikupljiv in lahak, da se ga lahko polasti nestrokovnjaška množica, οἱ πολλοί, katerim je pravopis namenjen; kadar se pa veččaki, οἱ ἐπιχρόντες, ozirajo na edino »alethejo« fonetike, etimologije in jezikovne zgodovine, tedaj postane njih pravopis ali množici previsok, ali pa — kar je še hujše vsak — ἐπίζωσιν si privošči svojo posebno ortografijo, ki jo seveda vsak smatra za edino pravo.

Temeljno načelo vsakega narodnega pravopisa, nič manj važno nego fonetiško, etimološko in zgodovinsko, bodi torej skrb za pra-

¹⁾ Ta podaljšani, sila okorni »kedor« bi učeni pater rad uvedel v naš književni jezik menda samo zato, da bi imeli mi Slovenci spet novo »ekstrawuršt« in da bi nas drugi Slovani še teže razumeli. *Uredništvo.*

vopisno prozornost in razumljivost. Toda te skrbi naši ortografi prav nič ne poznajo. V zmislu zgoraj omenjene resolucije nemškoavstrijskih ortografov jim kličem: Opustite vse pravopisno in pravorečno razločevanje, o katerem se ni nadejati, da bi prešlo masi narodovi v meso in kri!

Z ravno omenjenim postulatom lahkoumnosti in prozornosti pa je v tesni zvezi in njega naravna posledica neka druga zahteva, kateri mora ustrezati kolikor moči vsaka pravopisna reforma, ako naj uspeje med narodom in naj ne ostane zgolj na papirju; nanjo sem opozarjal v »Zvonu« še kot njegov urednik, ne da bi bili moj opomin kaj uvažili oni, katerim je bil namenjen. Zahteva, ki jo imam tu v mislih, veli: »Pišimo (in izgovarjajmo), kakor je bilo doslej navadno!« — »man schreibe herkömmlich«, kakor ukazujejo avstrijskonemški ortografi. In tačas sem v »Zvonu« tudi raztolmačil, kako je brez dvoma umeti »dosedanjo rabo«, da to ni namreč pisava 16., 17. in 18. niti prve polovice 19. stoletja, ko v tej dolgi dobi razen duhovniške inteligencije nihče slovenski ni pisal niti znal pisati, ampak, da pravopisna navada ne more biti nič drugega nego pravopisna praksa izza tistega časa, odkar so se jele učiti ter se naučile pisati široke mase našega naroda, t. j. izza l. 1870. Kakršen je bil pravopis, ki se je učil v ljudskih šolah v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja, tak naj bi se vobče ohranil kolikor moči neizpremenjen.

Tako si tolmačim jaz pravopisni »usus«, takisto pa tudi pravorečni »usus«.

V novošolski dobi so se namreč tudi izcimile — gotovo mnogo po krivdi ali pa zaslugi učiteljev, na katerih veliki, četudi morda bolj pasivni vpliv na razvoj sedanjega pravopisa sem že zgoraj namignil — ortoepske navade ali, če hočete, razvade, med drugim tudi enakomerna, čista izreka soglasnika *l*-a ob koncu besed in pred soglasniki — ali po pravici ali ne, ali po nemškem ali po češkem vplivu, tega nočemo tukaj razmotrovati. Istina pa je, da vsi, ki smo sedaj v moški dobi, smo vsrebalni za mlada po šolski vzgoji, kolikor je bila narodna, pa tudi po božji besedi v cerkvi, po govorici na gledališkem in govorniškem odru, krepak občutek, da sodi v olikano izreko edino čisto izgovarjanje l-ovo, tudi ob koncu besed in pred soglasniki. In zavest, da poleg drugih ortoepskih pravil, zlasti čista pronunciacija trdega *l*-a loči olikano govorico od vsakdanje, robate, je bila splošno razširjena, kolikor jaz pametim. Ta zavest je jela omahovati šele tedaj, ko se je pojavil nazor, da taka čista izreka

je prisiljena, afektirana, nenarodna.¹⁾ Ta nazor pa zopet sloni ob krivi teoriji, da knjižni jezik je le tedaj na zdravi podlagi, ako je docela narodni jezik, vsaj docela jezik nekega, recimo, izvoljenega narečja, da olikana ortoepika je identna z izreko onega izbranega narečja, in da knjižna pisava in nje olikana izreka, če količkaj kreneta od narodne govornice dotičnega blaženega narečja, sta na krivem potu, sta nenarodni, afektirani. Govorilci tistega srečnega narečja so v zmyslu omenjene teorije v prijetnem položaju, da vsaka beseda, vsak stavek iz njih ust je samočisto jezikovno zlato, pristna slovnica in ortoepika. Da knjižni jezik morda ni popolnoma istoveten z nobenim narečjem, in da prestop iz kateregakoli narečja do knjižnega jezika in njega izreke ni možen brez nobene afektacije, tudi ne iz onega, ki je književnemu jeziku najbližji — to je po oni teoriji seveda izključeno, pa je resnično in se zdi celo naravno onemu, ki mu je jasen pojem knjižnega jezika (prim. XXIII. poglavje v Paula knjigi »Principien der Sprachgeschichte«, str. 350 sled.). Prirodna ljudstva, katerih nepopačenost je toliko slavil Rousseau, se res ne spakujejo ni v govoru ni v kretanju ni v toaleti — če je imajo kaj; nam pa, ki nas je oblizala kultura, se zdi celo naravno, da se za javnost drugače oblačimo, nego smo oblečeni doma v zasebnem krogu, nam se zdi naravno, da umerimo svojo toaletu in svoje kretanje za različne družbe prav različno z ozirom na njih socijalno višino. Ali je to razlikovanje tudi spakovanje? Kdor to trdi, je naturalist Rosseaujevega kroja. Fiat applicatio! Ali je res tako absurdna zahteva, ali ni marveč naravna posledica razvite prosvete, da drugače govorimo doma, z otroci, posli, v veseljaški družbi, a malce drugače v javnosti, v salonu, na govorniškem in gledališkem odru, v cerkvi in tudi v šoli?

Ne bodem svojih nazorov o jezikovnem spakovanju, ko so itak jasni, utemeljeval z mnogimi praktičnimi primeri; samo dva naj navedem, ki sta nam najbolj pri rokah. Tudi Nemeč, pa najsi bo rojen

¹⁾ Sicer pa bodi mimogrede opomnjeno, da tudi po Levčevih ortoepskih pravilih ne pojde brez vsega »spakovanja«. Ni li res, da se bodo morali od njega priporočani izreki š u (= šel) v šoli priučiti vsi oni slovenski otroci, ki z doma govore š ov ali š ev ali š a ali morda še kako drugače? Po mojih mislih je »spakovanje« l-ove izreke ravno v edninskem imenovalniku moškega spola znatno olajšano s tem, da se čisti l pojavlja v vseh drugih sklonih in pri pridevnikih in deležnikih na l tudi v vseh sklonih ženskega in srednjega spola; nasproti vsem tem oblikam s čistim l-om je edini edninski imenovalnik moškega spola vprav osamljen. Jako naravna analogija je tedaj, ako čisti l prodre tudi v ta sklon, prav kakor so imenovalniki kamen, plamen . . . nastali po analogiji drugih sklonov iz prvotnih imenovalnikov kamy, plamy.

Hanoveranec, in Italijan, pa najsi bo rojen Toskanec,¹⁾ ne govorita pri vstopu v šolo knjižnega jezika, nego se mu morata šele tu priučiti kakor tudi njega olikani ortoepiki, in v šoli, cerkvi, na govorniškem in gledališkem odru se morata takisto »pačiti« kakor mi, v neprisiljeni govorici pa jima jezik teče tako, kakor ga jima je Bog ustvaril, da takoj uganeš, v kateri pokrajini nemški ali italijanski jima je tekla zibel.

Sicer je to točko pojasnil podobno kakor jaz že prof. Perušek, toda dotaknil sem se je tu zopet, ker se mi vidi, da je tudi v Levčevem pravopisu bojazen afektirane knjižne slovenščine in nje dose-danje — recimo — šolske in salonske ortoepike pretirana; vsaj navaja se tuintam kot razlog proti kaki dosedanji knjižni izreki ali obliki, češ, da je »prisiljena« (prim. § 12. i. dr.).

* * *

V dosedanjem razmotrovanju smo dovolj jasno povedali, kako bi se bila morala po naših mislih izvršiti pravopisna reforma. Poveriti bi se bila morala namreč anketi, in ta bi bila imela sledečo nalogo: fiksirati dosedanjo pravopisno rabo (usus), določiti nje fonetiške in etimološke zakone; njene nedoslednosti, pomanjkljivosti in dvoumnosti pa trebiti, ne toliko se oziraje na zgodovino, na naravne meje našega slovstvenega jezika, tembolj pa na duševno »vis inertiae« pišo-cih mas; saj tem je vendarle v prvi vrsti namenjena reforma, ne pa našim filologom; kajti le-ti si itak prirede vsak svoj pravopis, njih ni možno v pravopisu zediniti, pač pa narodove mase.

Ustanovili smo tudi pojem današnje pravopisne rabe (= usus), kako se je izcimila zlasti po uredbi splošne šolske dolžnosti ter se utrdila ne le v pravopisu, ampak tudi v pravorečju, tako da smelo trdimo, da 90% učiteljev dandanes uči izključno čisto izreko trdega *l*-a. Nasproti pa smo dognali, da pisava prejšnjih desetletij (pred l. 1870.) in stoletij, ko velika večina našega naroda ni bila samo nevešča pisanju, ampak tudi branju, nam ne more veljati kot pravopisni »usus«.

Gotovo bi bil naš novodobni ortografski in ortoepski »usus« vreden zgodovinske razprave, ki bi dognala, kateri raznoteri (nemški,

¹⁾ Glede knjižne italijanščine se često izraža krivo mnenje, da se docela ujema s toskanščino. A že Dante je očital Toskancem nezmisljenost, »ker se zdi, da si arogantno prisvajajo čast najodličnejše govorice«. Naposled pravi: »Il Volgare italiano è quello che in molte città appare e che in nissuna città riposa«, t. j. italijanščina se govori v mnogih mestih, a ni izključna last nobenega.

češki?) vplivi so delovali nanj. Naše zadače se to zasledovanje ne tiče. Tukaj samo to zabeležimo, da je Stritar še v »Zvonu« l. 1870. hvalil Levstika filologa, češ, »da mož semtertja malo pregloboko reže; pa saj je bolje globoko nego plitvo orati«; a ko je vnovič pričel izdajati »Zvon« l. 1876., je bil že odločno odklonil Levstikove pravopisne eksperimente.¹⁾ In ker je pretežna večina pisateljev in pisateljskih društev sledila Stritarja, a ne Levstika, tedaj se je pravopisna raba normalno razvijala, in naše pravopisne težnje so se pomikale v povoljnem, konservativnem tiru, po katerem smo se povzpeli sicer ne do absolutne pravopisne enoličnosti, ki ostane na tem pomankljivem svetu vedno le nedosežen ideal, pač pa do neke prilične uniformnosti, s katero bi tudi v bodoče izhajali za silo brez oficijalne pravopisne podpore, tolažeč se, češ, če beseda ni konj, tudi črka ne more biti.

Toda glej ga kleka! Zdaj nam je vstal pravopisni reformator — ne! — pravopisni revolucionar, od koder bi se ga bili najmanj nadejali — iz tihe celice v idilskem konstanjeviškem samostanu pri solnčni Gorici. Malo preje nego »Ljubljanski Zvon« in »Kres« je pričelo izhajati v Gorici »Cvetje z vertov sv. Frančiška«, namenjeno frančiškanskim tretjerednikom, a na njegovih modrih, višnjevih in drugobarvnih ovitkih je objavljala profesor oče Stanislav Škrabec temeljite filološke razprave, tičoč se zlasti slovenskega pravopisa. Odveč bi bilo, priznavati častitemu očetu Stanislavu korenito strokovnjaštvo in preobile zasluge za proučitev našega jezika; kdor se s slovenistiko bavi, temu je vse to dobro znano. Da je pa glede našega pravopisa, kakor smo zgoraj rekli, prevratnik — ali da ublažimo izraz — radikalec, nič manj, nego je bil Levstik, četudi bolj strokovnjaški, bolj metodiški, to je pa tudi resnica. Brez ozira na množico — οἱ πολλοί — izvajajoč načelo, da se drži pravopis »tako rekoč natorne meje, začetka slovstva našega (t. j. 16. stoletja)«, in ne plašeč se nobene še tako radikalne reforme, si je priredil kot ἐπιπέδον z železno doslednostjo svoj znanstveni kakor tudi praktični pravopis. In tako je kmalu presenetil štrmeč slovenski svet z oblikami: sonce, kaker, keteri, obeden, vert itd. itd. Sicer so njegovi nauki iz početka obujali le veselost ter so podali n. pr. pokojnemu

¹⁾ Ali ni bila morda ravno Stritarjeva energična odklonitev slovničarskih poskusov Levstikovih, na katere je bil mož po neki znani človeški slabosti menda bolj ponosen nego na svojega Krpana in svoje poezije, vzrok, da se je njiju toli iskreno prijateljstvo močno ohladilo? Vsekakor tega obrata njiju razmerja doslej ni nihče dovoljno razjasnil, niti Stritar sam ne.

Janku Kersniku ugodno priliko, da je bril ob njih norce v hudomušnošaljivih podlistkih »Slovenskega Naroda«. Toda z resnimi razlogi mu nihče ni mogel prav tlo živega; o. Stanislav je izvrstno oborožen z vsakojakim orožjem, ki ga je treba v jezičarskih bojih. In tako je njegov glas prenehal biti glas vpijočega v puščavi, in pridobil si je celo nekaj veljavnih pristašev. Istina je, da prevladuje v Pleteršnikovem slovarju in takisto v Levčevem pravopisu Škrabčev vpliv.

In vendar se upira velika večina naše »gentry« — oče Stanislav jo imenuje *οι πολλοί*, mi pa pravimo »vox populi« — Škrabčevim od Levca sprejetim naukom, seveda bolj instinktivno nego iz znanstvenih razlogov, po naravnem jezikovnem občutku sodeč, da so radikalni, dasi jih smatra Škrabec za konservativne in sebe za konservativca, a nas za liberalce (prim. Cvetje XVIII. 10). — Prav kakor tisti nezadovoljnež, ki mu je bil Bog dovolil, da sme na svojem polju leto dni vreme delati po svoji glavi, pa konec leta ni prižrel nič drugega nego krasno, bujno, toda prazno slamo, ker je bil poleg vse modre vremenske fabrikacije pozabil — veter, ki naredi, da se oplodi žito, takisto o. Stanislav pri vsej svoji bistrumnosti in temeljitosti ni vedel ali ni hotel uvaževati poleg priznanega trojnega načela — fonetiškega, etimološkega in zgodovinskega — še četrtega in petega, ki ono trojno načelo po svoje popolnujeta in tudi omejujeta. Kakor smo že zgoraj razpravljali, veli to dvojno načelo: »Piši, kakor je bilo doslej navadno«, in pa »Pravopisna pravila morajo biti prozorna in lahko umevna«. Baš nevpštevanje tega dvojnega momenta udarja Škrabčevim reformam pečat brezobzirnosti. To ni samo moje mnenje, nego je bilo tudi mnenje pokojnega dr. Oblaka; pravzaprav me je na ta nedostatek Škrabčevega delovanja ravno Oblak opozoril v ustnem razgovoru; kakor sem že nekje v »Zvonu« povedal; bilo je v Ljubljani l. 1891. ali 1892. —

Lep analogon k našemu tolmačenju pravopisne rabe nam nudi nemško pravopisje. Nemci, katerih knjižni jezik — nova gorenja nemščina — ima prav kakor nova slovenščina »tako rekoč za natorne meje« 16. stoletje, se niso poprijeli Lutrovega pravopisa, ki v svoji preproščini spominja na srednjo gorenjenemško pisavo, in ki bi moral Nemcem biti enako merodajen kakor nam pravopis prvih naših slovstvenikov (Trubarja i. dr.), niti zverženega pravopisa 17. stoletja, niti pisave Goetheja, največjega svojega pesnika, niti Grimma, največjega svojega jezikoslovca, nego so se oklenili »ususa«, ki se je bil ukoreninil v drugi polovici 19. stoletja; in avstrijski uradni nemški pravopis, ki se je bil oddalil od tiste rabe v nekaterih točkah, se

ji bode zopet približal, ako obvelja zgoraj omenjena resolucija avstrijskonemške ankete.

Toda dovolj bodi besedovanja! Predno pa završimo, naj na podlagi svojega izvajanja formuliramo nekak konkreten predlog. Ogrski politik Fran Deak je nekoč dejal: »Če si suktno naopak zapel, ti ne preostane nič drugega, nego da jo docela zopet odpneš ter vnovič — prav zapneš.« Ker so naša oficijalna pravopisna kola, kakor je pokazal odločni soglasni odpor naše inteligencije, temeljito zavožena, tedaj ne preostane nič drugega, nego da odločilni krogi obrnejo voz ter si poiščejo boljšega, bolj uglajenega pota; brez podobe govoreč: pravopisna akcija naj se od kraja prične. Ta zahteva je ltem bolj upravičena, ker je »Pravopis«, tudi če bi se njegovo stariše odobrilo, itak pomanjkljiv, glede »Pravil« v znanstvenem, glede »Slovarja« pa v praktičnem pogledu; in prilika za to je tudi ugodna, ker bodo sedaj tudi Nemci imeli svojo pravopisno revizijo in se je torej nadejati, da bode z ozirom nanjo vlada tem bolj voljna, podpirati vzporedno slovensko pravopisno reformo. Pri tej pa naj se ne ponovi napaka, ki je bila usodna »Pravopisu«: naj se ne poveri prirediteljem pravopisa enemu samemu, pa naj bi bil le-ta pristaš ali pa nasprotnik Škrabčev, nego, kakor je drugod navada v takih slučajih, nalašč v ta namen sklicani anketi.

Ako pa odločilni krogi namerjajo še dalje ščititi »Pravopis«, ga celo uradno potrditi ter ga šolam in uradom oktroirati — česar pa ne verujemo, sodeč po dosedanem njih oprezanju, in se nam zdi naravnost izključeno, ker je že uradno potrjena 8. izdaja Janežičeve-Sketove slovnice, ki se v marsikateri pravopisni točki loči od »Pravopisa« — tedaj pa dotičnim krogom spoštljivo postavim pred oči kot svarilen zgled usodo sedanjega nemškega uradnega pravopisa, ~~na~~ katerega se razen naučnemu ministrstvu podrejenih šol in uradov nikoli nihče ni brigal, niti uradniki drugih ministrstev niti uradni časniki, izimši menda edino »Laibacherico«. — Hujše škode tudi slovenski uradni pravopis ne bi napravil; uverjeni smo, da pišoča¹⁾ masa

¹⁾ Tako je! »Pišoča masa«, to so pisatelji, beletristi, pesniki, žurnalisti in znanstveni pisci, morajo imeti odločilno besedo kakor v jezičnih vprašanjih sploh tako še posebej v pravopisu. To je naravno. Pravi pisatelj črpa svoj jezični zaklad iz ljudstva samega; zato pa, kadar piše, ne misli na pedantovska slovniška pravila, ampak ustvarja instinktivno iz globine svoje jezične zavednosti. Pisatelji ustvarjajo jezik, ne pa filologi in leksikografi. Ti poslednji imajo le nalogo, da iz gradiva, ki so ga nakopičili ustvarjajoči pisatelji, posnemajo obča pravila. Takšna pravila pa seveda ne morejo imeti absolutne veljave za »večne« čase. Saj je jezik vendar živ organizem, ki raste,

našega naroda preko Škrabčevih-Levčevih reform takisto preide na dnevni red, kakor je prešla na dnevni red preko Levstikovih novotarij. Pač pa se utegne pri naši socialni mizeriji pripetiti, da »Pravopis« zanesse nasprotje med liberalci in klerikalci, ki divja na vseh progah narodnega življenja, tudi na ortografsko torišče ter se bodo tudi tu ločili klerika/pci od liberalcev ter bodo poslej pisali »klerika/jno«.

se razvija in izpreminja. Kdor bi torej hotel n. pr. našemu narečju vsiliti »za zmerom« veljaven pravopis, ta bi rastočega mladega človeka vklepal v železen oklep. Nam lajikom v filološki učenosti se tudi ne zdi potrebno, da bi moral biti naš pravopis do pičice dosleden. Saj tako dosledni tudi drugi narodi: Nemci, Čehi, Rusi, Srbohrvati . . . niso! Nam lajikom ne gre v glavo, zakaj bi se mi »moderni« Slovenci morali s takim respektom ozirati na jezik 16. stoletja. Naš jezik je vendar zrastel in se razvil z nami vred; mi imamo svoj jezik! Pustite pri miru Trubarja in Dalmatina! Bog jima daj nebesa! Dandanes tudi ne pišejo samo dolenski pisatelji niti samo kranjski, nego vsa Slovenija piše dandanes, in čisto naravno je, da mora to iz vseh slovenskih krajev pomnoženo število pisateljev močno vplivati na razvoj in obliko književnega našega jezika. In kdor pozna naš jezik, ta mora vedeti, da današnja slovenščina pač ni več samo doljenščina ali samokranjščina, nego ima v sebi elemente vseh slovenskih pokrajin. Levstik je vedno in vedno stavil svojo ribniščino za vzor pravilnega jezika. Ali če bi se bil potrudil na Štajersko, n. pr. v Št. Peter ali v Podsredo ob Sotli, v gorenjo Savinsko dolino (v Mozirje in Rečico), na Mursko polje, slišal bi bil tam jezik, ki se mora tudi vzoren imenovati, ki ima polno in neskrajšano deklinacijo in konjugacijo. Z občeslovenskega in svobodomiselnega jezičnega stališča sodeč, tudi ne morem razumeti, zakaj so nekateri naši filologi tako hudi na štajersko žensko instrumentalno končnico »oj« pri substantivih na -a in pri ženskih adjektivih ter ženskih zaimkih, korespondujočih z onimi substantivi! Ta lepi slovanski oj govori skoro pol milijona Slovencev. Ta oj naš približuje bratom Rusom, ki takisto govore in pišejo oj (рукой) kakor Štajerci. Ta oj markira ženski instrumental (na -a) veliko bolj nego mrtvi -ō. Če imajo vsi drugi Slovani posebne končnice za ženski instrumental in bratje Rusi sami tudi oj — zakaj bi se mi sami ogibali te blagoglasne končnice in zakaj je ne bi rabili, ko jo imamo živečo v narodovih ustih! Zlasti pesnikom služi ta oj naravnost imenitno; daje verzno raznoličnost in polnoglasje. A kdor prevaja rusko poezijo, temu je oj jako dobro došel. Levstiku je ta pristno slovanska končnica tako ugajala, da jo je priporočal v svoji izvrstni slovnici (»Die slovenische Sprache nach ihren Redetheilen«), ki je po našem lajiškem mnenju še zmerom veljavna, v nekaterih partijah pa celo najboljša. Menda nam ne bo škodilo, če bomo poslej tudi v jezičnih in pravopisnih vprašanjih bolj Vseslovenci, nego pa tesnosrčni provincijalci. Živela svoboda!

Pripomba uredništva (A. Aškerc).

Moderna poljska lirika.

Za »Ljubljanski Zvon« spisal Anton Mazanowski, profesor v Krakovu.

I.

Še preteklo mnogo let od časa, ko se je čula pri nas pritožba, da so viri navdušenosti usahnili. In glejte iznova pravo povodenj poezij in pesnikov! Sredi tega pojočega zbora liriške muze se zaslišijo le redki in odtrgani akordi o tesnobi naše splošne duše, razdirane od skupne bolečine in dvigane od skupnih nadej. A vendar se more duhteča in mično barvasta cvetka poezije razcvesti samo na rojstni zemlji. Nasprotno pa se v tem ogromnem koncertu da razločiti množica zmešanih glasov, iz katerih nastaja zelo nejasna, pogostoma celo samopašna in kričeča godba. Za to pot še ni mogoče načrtati s kritično analizo splošne osnove soglasja v tem koncertu, zlasti, ker še zmerom nedostaja kapelnika, ki bi zajel napačne glasove razgugane melodije ter jih spravil v soglasje. Mogoče pa je poskusiti uloviti iz celote posamezne glasove. In tako doletavajo na naše ušesa že odigrane melodije: stih i o zakonskem življenju, o ženskem lepoticenju in budoarnih škandalih. Toda v vsem tem ni moči najti niti slikovitosti niti novosti. Bledi epigoni velikih prednikov zakrožijo včas i medlo popevko o narodni bedi, toda tudi takrat ti postane slabo pri pogledu na to trudapolno posnemanje narodne naivnosti in preprečnosti, skozi katero se vsak hip zrcali umetnost. To je poslednja vrsta poezije. Nato — guarda e passa. Toda za temi pigmeji pristne poezije sledi cela kopa neprebavljivih. Oni so napravili iz umetnosti sužnjo sovraštva med stanovi in, nastopajoč v ulogi tribunov naroda in delavskih vrst, mečejo psovke ter sičejo strup preziranja na takoimenovane privilegirane stanove. Vsak hip naletiš na lirske proizvode bojevite narave. Ali mar ne bi zadoščalo geslo bratovske ljubezni? Ali je res treba mahati neprestano s krvavim praprijem, pihati v trombo za bratomorni boj? Strupena začimba stanovskih strasti ne more najti zvočnega odmeva v srcih nerazsodnih čitateljev. Lepe pesmi Andreja Niemojewskega z nasl. »Podziemia« (podzemeljski kraj), »Żuny« (zarje požarov, iz ciklusa »Polonia irredenta«) slika jo s temnimi in mračnimi barvami ona mrliška polja, črne vodopade, človeške krtinjake, katakombe, peklenske ple-

sove, reke pozabljivosti, kače bodisi premogokopov ali plavžev za železo. Dokler slike predstavljajo prizore nenavadnega sveta in življenja, njih poezija prešinja in pretresa. Brž ko pa se izza te megle jame razširjati smrad »prokletih preprirov«, pa izgubi svojo mičnost. »Dom zborny« (zbornica, »Podziemia«) govori o rudokopih. Pesnik jih hoče odpeljati v svet, toda predno odrinejo, zapove deželjska zbornica, kjer se posvetujejo, kako naj ljudstvo v potu svojega obraza živi, kako ga je treba vpreči v samokolnico, da vleče brez upora ter na veke nosi svoj jarem.

Tako se posvetujejo v zbornici, toda doma, pri zeleni mizi žvenklja denar, mečejo se kvarte in gospodar pripoveduje, kako je s pom očjo šampanjca, načelnika in kozakov prodal gozd, dal kmetom »palice, sodišče in zapor«, sam pa vzel denar in na ta način uresničil ideal pesnika: s poljskim plemstvom, poljski narod (»Zjazd obywatelski« — shod občanov). Vsekakor pa vabi sam ta Niemojewski v parafrazi »Oda do młodości« pesnike, naj bi v nemali srca, navduševali ljudi, razlivali potoke občutkov in luči, ter jim kliče: »Proč s plemensko strastjo (»Precz«)!«

Še živejše, še z večjim sovraštvom se je spustil v borbo za zatirane prostake Jan Kasprowicz. On si želi prepotovati peš ves svet, gostiti se v kmečkih izbah, kjer reveži v gladu in mrazu sanjajo rajske sanje o sitosti in toploti. Resnica je, da ljubi on kmetovo polje, resnica pa je tudi, da je k tej ljubezni primešal vse preveč črta ter bi kaj rad odpihnil z eno sapo polovico svojih bratov, da le s tem odpre drugi polovici vrata izobilja.

Tudi v poezijah Tetmajerja se nahaja prav ista grožnja, izrečena mogočnikom tega sveta v imenu delavskih vrst. V pesmi »Wody« se mu zdi, da sliši odspodaj šum voda, ki se zbirajo ter razdirajo, »kar se jim postavi po robu«, da morajo zbežati ljudje »z gradov, iz palač in s poljan«; kajti zdajzda zalije in pogoltne prod teh voda »gradove, palače in vasi.« Vsekakor pa čuti mlada poezija čimdalje redkejše in zlasti dokaj mirnejše in izraža svoje ideje o boju za pravice prostakov in delavcev.

Toda je še druga zakladnica lirske poezije — ljubezen, kateri duhovnica je ženska. Kateri pesnik še ni pisal ali ne piše o ljubezni? Vsi pa slikajo vnanje pojave občutkov. Poltno življenje je izrazil v največji meri Tetmajer. Ves aparat naturalistične pornografije se je tu prvič v naši ljubavni liriki uporabil drzno in obširno. Tetmajerjeva erotika je napolnjena z vonjavo spalnice, katere že

davno niso zračili. To je kajpada poveličevanje vnanjih pojavov ljubezni, in dasiravno jim čutnega ognja ni moči odreči, vendar jim nedostaja poetične dražesti in globine pristnih čuvstev. Za mladostnim entuziazmom, ki mine, kakor bi z očmi trenil, in se razprši kakor dim, ostane na dnu grenka in strupena usedlina, ki napolnjuje srce umetnikovo z neprijetnostjo ter ga sili, da vidi še množico drugih odnošajev v tej nenaravni luči. Odtod torej ona občutljiva, izpremenljiva in bolehava trma, ki veleva Tetmajerju sedaj pisati ditirambe na čast ljubezni, katera mu veleva žensko »poveličevati, proslavljati« — toda takoj nato mu polaga v usta besni škripot z zobmi: »In zdaj se moram povprašati: ali si pred vsem drugim bedasta ali slaba? Ljudje mi zatrjujejo, da so še druge ženske, in jaz jim verjamem na prvo besedo.« Pesnik je zaželel od ženske samo pomirjenja svojih poltnih nagonov, a je bil razočaran, pri tem pa je po nepotrebem in po svoji krivdi razdražen ometal z blatom in osramotil ves ženski spol . . .

V najnovejši poeziji naleti čitatelj čimdalje pogosteje na opise ljubezni in žensk, kakor bi bile to nekake kozmične moči, noseče s seboj celo morje dobrega ali zlega za človeštvo, kakor nekakšen velikanski simbol, v čigar moči je ustvarjanje in ugonabljanje. La n g e poje v »Epilogu«: »Blagoslovljena naj bodo imena vseh žensk, katere sem ljubil! Pred žensko nikdar ne skloniš dovolj nizko svoje glave, nikdar dovolj pobožno ne poklekneš pred njo, ker ne veš, koliko Boga je v njenem angelstvu« . . . Sterling pa se za Przybyszewskim v »Himni na žensko« peni od jeze: »Ti si duhovnica najodurnejše umetnosti, smrtni sovražnik, krvnik, ničnost, puščava, strupeni cvet, satan in vampir — ljubezen pa je peklo sovraštva. Przybyszewski sam slika v »Vnebohodu« vzajemne odnošaje obeh spolov tako-le: Ženska je volja moža, pri njej dozorevajo njegovi zločini, ona je temelj njegovega obstanka ter vzrok njegovega ugonobljenja; v njej in po njej se konča njegovo življenje. Kasprowiczeva »Salome« sanjari sredi izbruhov besne jarosti, koprneča po nekih nemogočih rafiniranostih, o njih nad krvavo glavo proroka Janeza ter kliče neprestano: »Pridi, oh pridi, ker tvoje oči, dasiravno so mrtve, gorel« . . .

Tuintam se v teh nazorih o ljubezni nahaja čutna zblaznelost, pijanost in polovična nezavednost; tuintam se opaža materijalizem in poživinjenost; tuintam pomanjkanje harmonično čiste lepote — a namesto vsega tega bolehava poželjivost in prevara do najskrajnejših mej.

Prav takšen bolesten in težak nemir se čuti tudi v razmišljanjih in verskih čustvih. Tu je mogoče razločiti celo goro čustev in misli: od otožne melanholije tja do divjega obupa, od nežnih dvomov do neukrotljivih, zločestnih navdušenj in znorelosti. Pričenja se kakor navadno — z obupom. Najbolje je še takrat, kadar se duh plazi naokrog brez Boga ter obupno kriči, da Ga ni nikjer, ter tako koprne po Njem, da je »pripravljen stati v tihih solzah pred pragom Njegovih svetišč.« »Verjeti moram,« pravi Miriam, »toda do tega pristana se ne vrne tisti, kdor je odjadral na svobodno morje misli.« To je še najnežnejša oblika nejevere, ki vsaj drugim milostljivo dovoljuje verovati. Pogosteje pa obleče pesnik nase učeno togo ter se spusti v razlaganje sv. pisma. Razumljiva in nekako moderna je propaganda nejevere v božanstvo Kristusovo. Kasprovicz vneto razprostira Renanovo idejo v pesmi »Kristus« (1890), kakor tudi v pesmi »Na griču smrti«. Kot antagonist Kristusov nastopa Lucifer, ki je obup, zanikanje brezobzirnih resnic, vsemogočen kralj, brezno misli, bolečina, žalost, kateri je že bil — predno je Kristus postal to, kar je — človek. Lucifer ima oblast celo nad Kristusom. Ta-le Lucifer zvija in zavija neusmiljeno nauk Kristusov; včasih se mu smeja in se mu roga, a včasih spravlja na dan pozna stoletja, ki bi imela glasno pričati o predrugačenju in popačenju Kristusovega nauka. Pesnik zna za svojim učiteljem Renanom z izdajsko lepo obliko, s slikami prirode, z neko vrsto judeževga sočutja do Kristusa oviti vsebino ki izpodkopava osnove krščanstva.

Imamo celo vrsto umotvorov, ki dišejo znorelo psovanje na vse, kar se imenuje vera, dragi zaklad človeštva. S peno besnote so omotane te divje besede, katere bi rade imele perunovo moč prepričanja, nimajo pa niti slabe sence sugestije ter očitno ne prinašajo olajšave pesnikom. Bog se imenuje v njih morje neizčrpne jeze, oče obupa, srd srda, mrak mraku. Človeški jok posluša ta Bog z gluhi ušesi, na muke stoletij zre s slepimi očmi. Torej Ga samo čutijo — toda na vse se ulega neprezorni mrak ničnosti. Takisto kakor Kasprovicz v pesmi »Dies irae« se srdi na Boga v prav takšni pesmi *Żuławski*.

Mlada poezija poljska tudi rada premišljuje o odnošajih Kristusa do Boga. Zlasti se ukvarja s tem *Żuławski* v svojem ciklusu: »Teatr bogów«. Kristus je vstal od mrtvih ter se kot oblak dvignil proti nebu. Misli si je, da se nebo odpre in Ga sprejme. Toda naokrog vlada globoko molčanje. On kliče: »Oče!« ter ga ponižno prosí. Gluha so nebesa — nobenega odgovora ni! Končno se pojavi

pred njim v plamenu arhangel ter pravi: »Jehova, Tvoj Oče, Bog groze, ne živi več. Takrat, ko je Tvoja kri, kapljajoča na zemljo, tisto napojila in utrdila ljubezen namesto zakona groze, je On tu umrl . . .«

Čeprav je za mnoge današnjih lirikov »On« zares umrl, ne nehajo ga vendar dražiti z zločestnimi pritožbami, parafrazirajoč na svoj način cerkvene molitve.

Razume se, da kdor je odjadral na morje svobodnih misli ter se otrešel vere v krščanskega Boga, ta se celo »iz brezna muk« — kakor tudi Miriam — ne vrne več v prvotno zavetje. A vendar vsi ti neverujoči pesniki nečesa iščejo. Sredi noči brez spanja, sredi samotnih stisk, sredi besne srčne vihre iščejo neprestano, brez odduška nekega zavetja, neke tišine, podpore in vzdigalke. Nekateri vidijo sredstvo rešitve v panteizmu Spinoze, drugi se ravnavo po Zarathustri, zopet drugi poveljujejo Buddho. So celo takšni, ki vidijo rešitev v naukih Nietschejevih, z eno besedo: vsi iščejo, odvrnivši se od Boga, a vsi zaman! Največjo vneto vendar še vzbuja satan, navaden, splošno znan starec-satan, toda pomlajen, olepšan z drugo, bolj modno dekoracijo. Kajti od časa Marloweja, Calderona, Goetheja in Byrona se je moda izpremenila. Le glede imena se še ne strinjajo. Nekateri ga imenujejo Luciferja, drugi preprosto Satana, tretji hote imeti Prometeja, zlasti ker ima ta poslednji že svoje lepe literarne tradicije. Ali Satan, Lucifer, Prometej, Antikrist novejše poezije imajo ene in iste črte. V njem tiči osnovno znamenje: antagonizem proti Bogu. Razlika med nekdanjim pojmom satana in novim je končno zelo majhna. Satan srednjih vekov — tako nam pojasnjuje specialist v tej stroki Przybyszewski — je bil obupen, in njegov obup je povzročal zlo. Sedanji satan pa je moč, katera v nekakšni divji zno-relosti, gnana z nekakšnim strašnim nagonom, koraka po svetu, seje obup in ugonabljanje. To že ni več ona zlobna moč srednjih vekov, ki se je upijnila s hudodelstvi, marveč nekaka druga, ki izvršuje zločinstva. On le lep vsled aristokratske lepote Luciferja, očeta filozofije in poezije, vira večne tuge in koprnenj. To je tudi duh puntanja in nezaupnosti, radovednosti in razbrzdane anarhije, bog ustvarjajoče moči in večnega prerajanja, bog boja in nesebične požrtvovalnosti borečih se ljudi. V takšnem zmislu pojmiyo svojega Prometeja: Konopnicka, Miriam (»Z czary młodości«), Tetmajer (»Poezye« II. serya); takisto predstavljajo satana Żuławski, Szczepeński in drugi. Prometeja oveva duh misli Shelleyowskega; Satani, Luciferji in Antikristi se nekako ujemajo z idejo

Nietscheja o lopovu, kateri ugonablja zaradi samega ugonabljanja. Nemara tiče v nekaterih ljudeh strupeni in divji nagoni za odurne in pogubne čine brez drugega smotra. Ne draži več to, kar je plod greha, marveč greh sam na sebi.

Nemara ima prav kritik modernizma, Bahr, ki na kratko opisuje satanizem tako-le:

»Umetne propovedi, umetne vere, da se delajo umetni grehi, umetna žalost in umetna tesnoba pekla — to je jedro satanizma.«

Da oveva duše pesnikov mlade Poljske melanholija, to je dobro znano vsem. Kakšna pa je ta melanholija? »Melanholija je dvojna,« je dejal Szamon Anhellemu, »ena izvira iz moči, druga iz slabosti; prva služi za krila ljudem visokim, druga pa je kamen ljudem, ki se potapljajo!« Prav ta druga vrsta melanholije gnete in muči naše lirike. Neprestano le sama žalost, škripot, obup, zanikanje, če se vse to druži tudi z ne vem kako vnetim kultom satana. To je večna negacija, ki pa ne pomaga nič, dasiravno lahko močno škoduje. Vrelec ne sme teči po tej strugi, ako hoče postati mogočna reka ter vladati duše.

Dandanes še ni mogoče z vso odločnostjo trditi, da bi se najmlajša naša poezija zavedala pogube teh pesimističnih razmišljanj, ki so ostanki velikega pesimizma romantikov. Toda mogoče je prej videti, da se v daljavi bliskajo za njo nove luči, po katerih se obračajo utrujene in bojzaljive oči. Dopuščam, da se bodo umetniki v najbližji bodočnosti morali ukvarjati zlasti z ogledovanjem duše v najrazličnejših, najpreprostejših in najnežnejših pojavih. Nekoliko poskusov uglobljenja na dno duše že opažamo v naših mladih poetičnih proizvodih. Imam na mislih sorodna umotvora Przybyszewskega »Nad morjem« in Żuławskiego »Lotos«. Obe pesmi sta simbolični, v obeh je ena in ista snov. Duša vesmira je v obeh pesmih ona devica, katera se prikaže pesnikoma, pa zopet izgine. Glas mogočne pesmi more omamiti dušo vsemirno s takšnim čarom, da se utelovi in združi za trenotek z dušo pesnikovo. Ona je v nesoglasju z življi tudi glede mere in rime, ona je lepota sveta, in treba je, da je človek velikan, da jo zbudi. Poezija, segajoča v takšna prostranstva, oborožena s poletnimi in pihljajočimi perutmi domišljivosti, mora se zares oblačiti v kraljevi škrlat napuha, da bi dala čitatelju čutiti to globel in to daljavo, do katerih se povzpenja. Pesnik mora pri tem nastopiti v ulogi mogočnega duha, za katerega ni nič skritega na zemlji niti na nebu. Poraja se bujni individualizem, čut lastne večje moči. Poraja se takisto preziranje do prostakov radi tega, ker niso sposobni, zadostno

oceniti takih duhov, ter niti ne kažejo volje, pripogibati se pred pesnikom s kadirnico pohvale. »Mlada Poljska« pljuva s preziranjem in z jezo na množico, vsa se povzpenja na prstih oholosti, »sebe ceneč nad ljudi, druge pa manj nego žival«, kakor pravi Trembecki. Dandanašnji je genijev, zlasti lirskih, obilno, genijev nepoznanih pa še več. Nastal je sredi pesnikov običaj, da vzajemno drug drugega hvalijo ter mečejo psovke naokrog po geslu: »Odi profanum vulgus.«

(Konec prihodnjič.)

V jasnih nočeh.

Reznana ti je divja, nema strast . . .

Jasminovo je v mesečini cvetje
po vzduhu lilo mi opojno slast,
in v sanje zibalo me slavčje petje.

Nad mehkim snom ponočnim plavala
pa polna luna v bledem je sijaju.
V grmičju je senca tavalala
in ž njo tišina v slabem je drhtaju

Oj, kolikrat sedela sva tako!
A nisi je, ti nisi je čutila
te mehke strasti, ko tako ljubó
jasminov duh po eteru je lila.

V. S. Fedorov.

Pozabil sem mnogokaj, dekle . . .

<p>Pozabil sem mnogokaj, dekle, mnogo sanj, besedí, le onih ne, v katerih ljubezen do té plameni.</p>	<p>Pozabil sem mnogokaj, dekle, mnogo dni in noči, le onih ne, v katerih iskale tè moje oči.</p>
---	--

Pozabil sem mnogokaj, dekle,
in mnogokaj večno naj spi.
Le ljubezen ko srce samotna
naj v srcu gori!

Aleksandrov.

Na kolesu.

Spisal Ivan Pucelj.

Davčnemu praktikantu Juliju Trnu so stale na čelu velike potne kaplje.

»Prosim, milostljiva, držite se popolnoma navadno, čisto pokoncu! Na cesto se ni treba nič ozirati, saj je dovolj široka! Kolo ravnajte tako, kakor boste čutili ravnotežje! Kadar se vam bo pa zdelo, da je cesta prenavpična, pa nekoliko zavrite! Prosim torej! Pod sedlom bom opiral kolo z desnico, in če bo treba, poprimem.«

In gospa adjunktova je prijela črno krilo, ga privzdignila nad pedal ter ga na sedlu primerno razpolovila, da se je udobno usedla na sedlo novega kolesa. Trn je prijel pod sedlo in porinil kolo v tako počasen tek, da je lahko zraven tekkel in dajal potrebno oporo.

Gospa adjunktova se je danes že drugič učila vozariti s kolesom na široki državni cesti za mestom.

In godilo se je ž njo, kakor z vsakim začetnikom. Nekaj časa je šlo lepo naravnost in še dosti pokoncu, toda v kolikor večji tek je prihajalo kolo, toliko slabša je postajala vožnja. In v strahu, da ne bi padla, da bi še kako vzdržala kolo in sebe v ravnotežju ter si podaljšala vožnjo, je pričela gospa adjunktova hitreje kretati vodilno kolo, kar je imelo pa vselej nasproten učinek. Kolo je šlo vedno bolj sik-sak, in navadno se je gospa adjunktova zavalila s kolesom vred po tleh. Od tam jo je moral gospod davčni praktikant Julij Trn pobrati in jo zopet posaditi na kolo ter tako ustvariti docela nov začetek.

Seveda ga je gospa primerno obdelala, zakaj je ni poprej ujel in je kako prestregel z rokami, naročila in zabičila pa mu je, da mora to poslej gotovo storiti.

In Trn je obljubil, in ona je iznova sedla na kolo.

A Trn ni držal obljube.

Gospod Julij Trn, davčni praktikant, je bil ljubezniv tepček, štel je dvajset let, vihal sijajne brčice pod nosom; več pa ne vem. Bil je tudi jako dobro vzgojen in doma iz dobre hiše, kar pa nič ne šteje v življenju ali pa le na slabo stran.

Gospa adjunktova pa je bila lepa, mlada, življenja polna gospa. In tesnosrčnih nazorov ni gojila in mej si ni stavljala.

Kadar je njeno bujno razvito telo omahovalo negotovo na kolesu semintja in se nagibalo, iščoč opore, na ono stran, kjer je Trn podpiral kolo, tedaj se je Trn, če je le mogel, umaknil, zardel še živeje v lica, a v svoje naročje si ni upal za nikako ceno ujeti bujnega mladega telesa.

Tako neizrečeno ga je bilo sram.

In zaradi tega je gospa pogosto padla v cestni prah. Prigodilo pa se je tudi, da so se ji pri padcu pokazale v lepih nogavicah lepe okrogle noge . . .

In ko je Trn to zapazil, mu je šla kri urneje k srcu in v glavo; tako čudno mu je bilo, a sram ga je bilo samega sebe, in vselej je zaklopil oči . . .

Gospa adjunktova je to opazila, in nad vse jo je to zabavalo.

V treh dneh pa je gospa že sama vozila, četrty dan je pa tudi že sama sedla na kolo.

*

Gospod adjunkt Tomšič je bil čuden mož in prav nič tak, kakršne si navadno predstavljamo sodne adjunkte. Kot uradnik je bil sicer vesten in marljiv, a počasen in neuspešen, kar je pa menda tudi provzročalo počasnost napredovanja v službi. Brigal se ni za nobeno stvar na svetu; niti pisemskih znamk ni nabiral. V vsem obnašanju je bila neka zaspanost, utrujenost, nekakšna omrtvelost. Bil je pravi kontrast svoji ženi Dori kakor po letih tako tudi po značaju in temperamentu. Ona mlada, živahna, vesela, razposajena; njeno bujno telo je drhtelo po življenju; on pa resen, zamišljen, malobeseden. In baš onega, česar je želela najbolj, je imela najmanj pri svojem soprogu.

Drugače je imel adjunkt Tomšič svojo ženo še preveč rad. Bil je pravzaprav njen suženj, ud njene volje. Čutil se je srečnega, da je imel tako soprogo, čutil se je dolžnika za uslugo, ki mu jo je storila s tem, da se mu je žrtvovala za ženo. In to dobroto ji je izkušal ob vsaki priliki povrniti . . .

In gospa adjunktova se je znala prikriti. Zato pa je smela vsega želeti, in vse se ji je navadno tudi izpolnilo. Otrok ni imela, zato pa ji je bilo tako dolgčas doma. Vedno si je izmišljevala, kako bi se zabavala in prebila čas.

Za letos je hotela kolo in ga je tudi dobila. Celu učitelja Trna ji je preskrbel soprog, kakor tudi potem spremljevalca.

Gospa adjunktova in Trn sta se vozila na izprehode, adjunkt pa je delal v pisarni.

Vsak dan so bili izprehodi daljši.

*

Nekega popoldneva pa je prejel gospod adjunkt v uradu veliko pismo s trikrajcarsko znamko. Z nenavadnim zanimanjem ga je odprl in prečital.

Vsebina je nanj grozno vplivala.

A pismo je bilo brez podpisa, vendar ga je še enkrat prečital.

Pojasnjevalo se mu je v njem razmerje njegove žene do praktikanta Trna.

In v gospodu adjunktju se je začela borba. Vsebina je bila mogoča in nemogoča. Vse, česar je bila njegova žena obdolžena, je bilo verjetno, a vendar tudi neverjetno.

Adjunkt je razmišljal in iskal dokazov krivde v njenem obnašanju, a dognati ni mogel ničesar. Vse točke, ki bi govorile za krivdo, so hkratu tudi dokaz nedolžnosti.

Ukrepal je, kaj mu je storiti. Prepričal se je, da mora pred vsem odpraviti Trna, ki je vzrok in vir vse govorice. Napisal mu je pismo, v katerem ga prosi, naj ne hodi več v njegovo hišo in naj v bodoče prezira njegovo ženo.

Bolelo je to mehko dušo gospoda adjunkta, ali ravnati ni mogel drugače.

Potem pa se je odpravil s pismom domov, k soprogi.

Ona se ga je skoro prestrašila; ob takem času ni imel navade prihajati domov, tudi njegov blede obraz je pričal o nenavadnem dušnem stanju.

A nje v takih prilikah ni zapustila prisotnost duha.

Stopila mu je nenavadno prijazno naproti.

On je bil presenečen. Sedel se je na stol in nekaj časa molčal.

»Si res taka?«

Gledal jo je tako otožno in sentimentalno kakor kak zaljubljen petošolec.

Ona je ostala mirna, in prav razposajeno se mu je zasmejala:

»Kakšna?«

»Čitaj!«

Gospod adjunkt Tomšič je izvlekel ono usodepolno pismo iz žepa in ga zalučal prednjo na mizo.

Ona ga je pričela z nenavadno mirnostjo čitati.

Adjunkt ji je zrl v obraz, kakor bi hotel iz vsake najmanjše poteze posneti resnico, a ona je to le predobro vedela, zato pa se je držala tako mirno. Adjunkt je sopel nemirno, prekladal roke in težko čakal konca.

»Ah, anonimno pismo! Da sem to prej vedela, bi niti ne bila čitala, saj so si taka pisma podobna kakor jajce jajcu!«

Položila je pismo na mizo in se mirno ozrla na adjunkta.

Ta se je oddahnil. Prepričan je bil v tem hipu, da je celo pismo ostudna laž, on pa da je storil ženi grozno krivico, ko je le količkaj dvomil o njeni zvestobi.

»Ti seveda verjameš — — —«

Nasmejala se mu je tako ljubko in odkritosrčno, da bi se bil mehki adjunkt skoro zjokal.

»— — — in kaj misliš ukreniti?«

»Sedaj nič več; prepričan sem, da ni res. Vendar sem pa gospodu Trnu sporočil, naj ne zahaja več v našo hišo, da ne bo povoda praznim govoricam —«

Gospe adjunktovi se je lepo čelo nekoliko zmračilo.

»Ti hočeš torej na svoji ženi pustiti sramoto, ti si odredil, kakor da pismu verjameš, ti boš dopustil pismu uspeh. Dobro. Če tebi ni nič za čast svoje žene, meni tudi ne.« —

Gospa adjunktova je moža docela zmedla, in pol ure pozneje je stopal ubogi adjunkt k praktikantu Trnu prosit ga oproščenja . . .

In gospa adjunktova in gospod Trn še kolesarita skupaj — zdaj pa nalašč, ker so ljudje tako hudobni! . . .

Tvoja duša je morje . . .

Tvoja duša je morje brezmejno, Pogasil sem zvezdice, tepec,
in tisoč je biserov v njem; in v temi — sam Bog vedi kdo —
tvoja duša nebo je brezmejno, vse bisere mi je odnesel
in tisoč je zvezdic na njem. in ljubico ž njimi mojó . . .

B. Baebler.

Socialni pregled.

Spisal A. Aškerc.

IV.¹⁾ Zavod »Sv. Nikolaja« v Trstu. — V. »Narodni Dom« v Trstu. — VI. Stavbna zadruga za delavske hiše »Lastni dom« v Celju.

Jako važnega in potrebnega socialnega dela so se lotile tržaške slovenske dame. Videle so, kako prihaja leto za letom iz vseh slovenskih pokrajin veliko slovenskih deklet v Trst, iskat služb. Živalno primorsko mesto privlači naše služkinje. Slišale so praviti in tudi čitale so že tuintam o lepem Trstu, kjer je toliko bogatih ljudi in kjer se more dobiti tudi dobra služba. Ali preprosto ljudstvo ne misli daleč in ne ve veliko o konkurenci, ki vlada tudi na tistem sejmu, kjer se prodaja delo. Marsikatero naivno dekle pride v tak velikomestni mravljinjak in misli, da najde službe, kakršne bo hotela, ali kmalu je razočarana. Čakati mora po dalje časa, predno pride na vrsto. Priščedeni denar ji poide, in kaj sedaj? In tržaške slovenske rodoljubke so videle, kako propade marsikatero slovensko nepokvarjeno dekle telesno in moralno v tem velikem mestu, propade samo zato, ker stoji osamljeno, zapuščeno, brez zaščitnika in svetovalca. Koliko slovenskih deklet je tekom let že zašlo v prepad, iz katerega niso našle več izhoda. Veliko takih žrtev je padlo v pest brezobzirnim izkoriščevalcem in agentom prostitucije. Vse to so opazovale tržaške Slovenke in uvidele so, da treba tukaj nujne pomoči. Treba je pomoči s stališča obče humanitete in praktičnega krščanstva, treba pa je tudi pomoči zato, ker so ta dekleta naša slovenska dekleta. Ako se pomaga njim, pomaga se našemu narodu samemu, kateremu ne sme biti vse eno, kako se mu potaplja njegovo ženstvo v morju socialne bede in pa v valovih italijanstva.

In tržaške slovenske dame so ustanovile l. 1898. prekoricni zavod »Sv. Nikolaja«, ki bi naj bil za slovensko služinčad v Trstu zavetišče in pribežališče, vzgajališče in potem tudi posredovalni zavod za službe.

¹⁾ Glej lanski »Ljubljanski Zvon«, str. 697.

Dne 24. aprila je imel zavod »Sv. Nikolaja«¹⁾ svoj tretji občni zbor. Iz obširnega poročila, ki nam ga je na našo željo poslala predsednica gospa Marija Skrinjarjeva, posnemamo sledeče izvestje:

»V minolem letu je zavod »Sv. Nikolaja« sprejel 607 deklet, in to s Kranjskega 223, s Primorskega 201, Štajerskega 116, s Koroškega 46 ter iz Hrvaške in Dalmacije 22. Od postanka pa do konca leta 1900. je zavod oskrbel 1084 deklet. S takim številom more le malokateri podoben zavod dokumentirati svoje delovanje in opravičenost svojega obstanka.

Vodstvo zavoda si je neprestano prizadevalo vzbuditi, oziroma potrditi v mladenkah čut in zavest človeškega dostojanstva, ki je v zvezi z verskim čutom nepremagljiv jez nasproti nemoralnosti. A tudi v narodnem oziru je zavod pravo ognjišče narodne zavednosti in ljubezni do naroda. Lahko se reče, da deklet, ki je vsaj nekaj časa bivalo v zavodu, ne izgubi več svojega človeškega in posebej še narodnega poštenja. To nam potrjuje dosedanja izkušnja. Izjeme so dosedaj bile le redke.

Žal pa, da v Slovencih še vedno ni pravega zanimanja in razumevanja glede našega zavoda.

Vodstvo zavoda je tudi letos poslalo vsem slovenskim občinskim uradom prošnje za podporo, a žal, da so občine, ki so se odzvale naši prošnji s primerno vsoto, le maloštevilne častne izjeme.

Prav bi bilo, da bi vsaka občina določila zavodu stalno vsakoletno podporo.

Več zmisla in ljubezni za zavod so pokazali slovenski zasebniki in nekateri denarni zavodi, kakor se razvidi iz blagajničinega poročila.

Odbor se je bavil tudi z vprašanjem, da bi se v zavodu zasnova redna predavanja, a vsled vsakojakih ovir se to vprašanje še ni moglo končno rešiti. Upati pa smemo, da lepa misel, katere uresničenje bi bilo velikega kulturnega pomena, skoro postane dejstvo. Med tržaško inteligencijo se nedvomno najde požrtvovalnih mož in žen, ki sprejmejo človekoljubno in rodoljubno nalogo ter prevzamejo predavanja.

Zavod »Sv. Nikolaja« stremi z vso vnetostjo po izpopolnjenju in napredku. Pred vsem bi mu bilo treba prostornejšega stano-

¹⁾ Zakaj se imenuje ta zavod po svetem Nikolaju, utegne biti pač znano našim čitateljem. Legenda pripoveduje, da je bil škof Nikolaj rešil nekoč tri lepa dekleta moralne pogube s tem, da jim je iz svojega žepa oskrbel primerno doto, s katere pomočjo so se mogle omožiti . . .

vanja in primerne oprave. Praktično bi bilo, če bi imeli svoj lastni dom.¹⁾

Dohodkov je bilo 1226 K 63 h.
Stroškov ravno toliko.

Društveno premoženje do 31. decembra 2900:

I. Gotovina v blagajnici 524 K 43 h.
II. Vloženo v Tržaško hranilnico na knjižico št. 156. 200 „ — „
III. Stanovanje plačano do 23. februarja 1901 . . . 120 „ 36 „
IV. Društveni inventar po odbitku 20% 480 „ — „

Skupaj . . . 1324 K 79 h.

Zavod ima tudi namen, širiti med dekleti veselje do čitanja, ter je ta namen izvrševal, kolikor je bilo v njegovi moči.

Zavod je tudi skrbel za primerno razvedrilo onih deklet, ki so ob nedeljah in praznikih kar trumoma prihajala vanj.

Motijo pa se tisti, ki mislijo, da zavod bodi samo zaloga služkinj. Zavod ne sme zapustiti svojega cilja in namena, kateremu je posvečen!

Društvo zasluži, da ga ne podpirajo samo tržaški Slovenci, nego tudi drugi rojaki.«

*

Tržaška »Posojilnica in hranilnica« je kupila v Trstu, na trgu Caserma, staro hišo za 320.000 K, na katere mestu se zgradi slovenski »Narodni Dom«, ki bode za tržaško slovenstvo velikega pomena v družabnem, političnem in kulturnem oziru.

*

V Celju se je letos ustanovilo društvo »Lastni dom«, registrovana delavska stavbna zadruga z omejeno zavezo. Tudi to društvo si je postavilo po vzoru naprednejših narodov blag socialno-gospodarski namen, kakor posnemamo iz poziva, ki ga je razposlalo po Slovenskem. Ustanovitelji »Lastnega doma« pišejo:

»Ena največjih kalamitet delavskega stanu so navadno slaba in nezdrava stanovanja, katera fizično uničujejo delavce same ter polagajo kal hiranja in pogube njihovemu zarodu. Začela se je torej splošno obračati skrb na pripravo primernih zdravih stanovanj za delavce. Da je tudi pri nas nujno potrebno zdravih delavskih sta-

¹⁾ Tržaški slovenski milijonarji bi si pač pridobili zaslug, ko bi tak poseben dom zgradili za društvo iz svojega žepa . . . *Uredništvo.*

novanj, spoznava celo naša vlada, ter je cesar v svojem prestolnem govoru dne 4. februarja t. l. to posebno poudarjal, rekši, da je priprava zadostnega števila cenih, etičnim in higieničnim zahtevam zadostujočih stanovanj za širše sloje delavskega prebivalstva živa potreba, ter da vlada ne zamudi stopiti pred državni zbor s primernimi predlogi.

Potreba za zdrava stanovanja obstoji tudi za slovenske delavce. Ali izkušnje učijo nas Slovence, da se nas vlada spominja le jako pozno, in da smo izgubljeni, ako čakamo vladne pomoči. Za nas Slovence je v veljavi le načelo: »Pomagaj si sam — in Bog ti bo pomagal!«

To je bil tudi namen, da smo osnovali v Celju »Lastni dom«, delavsko stavbno zadrugo z omejeno zavezo, ki naj bi raztezala svoj delokrog po okrožjih celjskega in mariborskega okrožnega sodišča. — Zadruga ima namen, svojim zadružnikom-delavcem postavljati »delavske hiše« za eno rodbino z dvema ali tremi sobami, s kuhinjo, jedilno shrambo ter z malim vrtičem, v skupni meri 200 štirjaških seznjev. Hiša se izroči zadružniku po vplačilu 10% zneska njene vrednosti ter proti plačevanju mesečne, dogovorjene vsote za obrestovanje in amortizacijo, tako, da se po določeni dobi let hiša popolnoma izplača in preide v neomejeno last delavca-zadružnika.

Denarna sredstva zadruge so v prvi vrsti deleži zadružnikov, ki so določeni na 20 K, vendar pa sme vsakdo tudi vzeti po več deležev — po pet, deset in še več . . .«

Kadar smo sami med seboj.

Slika iz našega ljudstva.

Spisala Mária Strnad.

Ej, pravim vam, ta ljubezen! Vsi, kar nas je navadnih, zmotljivih, grešnih ljudi — vsi smo enaki! Vsi ljubimo opojne pomladne noči s spremljevanjem ali brez spremljevanja slavčevega petja, vsi se oduševljamo za lepe oči, za židane brčice, za mehke in rožnate ustnice, za bele ročice, ej, za rejene mošnjičke tudi, tudi seveda! Za plemenite značaje — tudi? . . . za lepo dušo — tudi? . . . Bežite no! Čemu vse to? Čemu je ljubezni, pravše modernemu ljubimkanju treba vsega tega! Čemu, vas vprašam? Saj je ljubezen čudna mojstrica, ki udari

za hip svojo žrtev s slepoto, no in kdo mi bo oporekal, da slepec ne potrebuje novcev? . . .

Opazuj prosti narod! Opazuj njegovo dejanje in nehanje! Dekle gre v nedeljo k maši s šopkom v nedrijih, domov pride brez njega, fant pa ga prinese zmagonosno za klobukom. V cerkvi pa . . . hm! najlepša prilika, da mladi naraščaj lepo mirno meče drug po drugem oči. Fant smelo in očitno, dekle pa sramežljivo izpod robca . . . Ej, da se oddahnejo oči, ki niso vajene knjige! . . .

Pa kako vam zna biti nežen, galanten tak kmetski korenjak! Ah, dražestno! Mnogo prilike sem imela za opazovanje in spoznavanje kmetškega življenja, in moji demokratični nazori so me podpirali v mojih nakanah.

Ali veste, kateri čas je kmetskemu fantu in dekletu najljubši? Mesec september . . . Ali veste, kaj se pravi proso meti, kaj se pravi kožuhati? — Prosim, ne odtegujte mi svoje pozornosti, in najsi bo v . . . rokavicah! — Navadno se opravlja oboje delo po noči, prvo konec avgusta, drugo v začetku septembra, da, zagotavljam vas, da se to delo opravlja že od nekdaj po noči v navzočnosti gospodarja in gospodinje. Nič ne pomaga, da pade na svetih mestih premnoga huda zoper to; prosim vas, kje pa naj vzame kmet novce, da bi koruzo kožuhal po dnevi, ko se pa po noči stori . . . zastonj. Pozorišče tega dela je pod ali gumno, kjer se tudi mlati. Velik je ta prostor kakor kakšna dvorana, no saj se pa tudi pleše tam po dokončanem delu, čeprav ob štirih zjutraj! In še celo gospodar in gospodinja morata zaplesati, drugače pa drugo leto ne dobita . . . kožuhačev, ako se tako držita, kakor da bi se jima ne poljubilo. Da, pa ples je šele krona celega večera; prvo je delo, katerega pa ne bom tukaj razlagala en detail, kajti človek se proti nauči, že okolščine naneso tako, da mu je treba. Delo samo na sebi je enolično. Kaj more biti tudi na tem, če človek strok za strokom skube do štirih listov, kateri morajo ostati za vezanje in obešanje v stog! In vendar zatrjujejo fantje in dekleta, da jim je to delo najljubše! Veste, to jim nadomešča velikomestne koncerte, cirkuse, plesne veselice itd., itd., kakor jim n. pr. nadomeščajo božji poti naše izlete . . .

Na kožuhanju pojo, uganjajo burke, dovtipe, plešejo, najljubši del takega večera jim pa so poleg plesa družabne igre. Najrajši izganjajo »globe«. To seveda navadno igrajo sami mladi ljudje, ker starim baje ni toliko več za poljubčke, kajti, dobro me umevajte, vsak predmet, ki »zapade« kazni, se ne more rešiti drugače nego z večjim ali manjšim številom . . . poljubčkov! . . . Oh, ti pokvarjeni

svet! Noč, fantje, dekleta, koketovanje, besede sem, besede tja, narodne pesmi o trkanju na oknice, o ljubicah, o ljubčkah . . . oh, še enkrat poudarjam, pokvarjeni svet! . . .

Golobe izganjajo! Verujte mi, da je to interesantno! In mnogo bolj iskreno je, nego so tiste naše plesne in druge zabave . . . Najprej se izvoli župan. Voli ga vsa družba, prosim, tudi dekleta imajo tukaj volilno pravico. Župan mora biti posebne vrste navihanec, in jezik ga mora ubogati, da je seosebno konec igre bolj smešen. Župan nastopi takoj po izvolitvi z veliko grandezzo svoj posel, nota bene, pobira kazni »zapadle« predmete in potem sodi udeležnike igre, s kakšno kaznijo se naj reši nabrano blago. Župan vstane — vsi drugi seveda sede po tleh okoli velikanskega kupa oblečene koruze in kožuhajo — in nagovori svojo »gmajno« s šaljivim nagovorom, v katerem jih izpodbuja k neomahljivi pokorščini napram svojim ukazom, zoper katere ne pomaga noben priziv. Potem pa začne deliti različna imena. Poleg župana je golobnjak, to je fant, kateri golobe izganja v različna žita. Najlepše dekle je navadno pšenica, a če je več igralcev in igralk, nego je ustvaril Bog žita, tedaj pa jim je dober bob, leča, srakonoga itd., itd. . . . Golobnjak začne z besedami: »Golobi so mi že grozno dosti požrli doma, zato naj gredo v . . . poljubno žito, recimo v pšenico«. Pšenica se mora hitro oglasiti: »V pšenici ne bodo, naj gredo v . . .« no, nazaj v golobnjak ali pa v katero drugo žito, to je celo svobodno in brez predpisov. Kdor torej pomaga izganjati golobe, mora paziti, da ne presliši svojega imena, kar se pa prav lahko pripeti, ker se vprav igrajočih poloti neka prijetna razburjenost, da nehote kožuhanje pospešujejo in se tako zatope v delo, ali pa vsled nagajivosti drugih, kateri prav hitro in mrmraje naganjajo golobe v posamezna žita, da jih čim več »zapade«. Povrhu pa še imajo za nekatera žita svoje, rekla bi, strokovne izraze, tako n. pr. ne pravijo: »Golobje naj gredo v ajdo«, ampak » . . . naj gredo po treh voglih na dilje« . . .

Igrajo med smehom in vzklikanjem tako dolgo, dokler nima vsak vsaj enega predmeta v klobuku ali pa na roki županovi. Čim se to zgodi, ustanovi se pravo pravcato porotno sodišče, katero smatra za enakopravne tudi ženske, le kaznjenec nima besede tako dolgo, dokler ni zadostil pravici . . .

Župan pobira najrajši klobuke in rute z glave. V ulogi sodnika se spet dvigne, vzame v roko kos za kosom, zastavljenega blaga in narekuje kazen na tá način, da nosi klobuke dekletom na glave, z rutami obvezuje pa fante. Fant si mora iti po klobuk k dekletu,

najprej jo toli in tolikrat poljubiti, potem pa dobi klobuk. Ravno isto je pri rutah. Fant se še mora navadno, da dobi popolne odpuške, postaviti na glavo in zavriskati. Saj sem vam pravila o cirkusu . . . Nekateri fant si ne upa prav blizu . . ., sram ga je pred dekletom in pred navzočnimi, češ, »da vsi gledajo . . .« V takih slučajih mu pa pride sodnik sam na pomoč. »Vidiš, ker si še mlad in neizkušen, ti bom pa jaz pomagal. Tako-le poklekni pred njo, tako-le ji položi roko okoli vrata . . . gledaš? . . . s to roko jo pa primi rahlo za brado, da ti ne skrrije lica« . . . no in poljubil jo je, kakor bi trenil, tudi že . . . sodnik sam z opombo: »A jaz se ne bom mučil za druge in tvoje kazni služil, sedaj pa sam poskusi!« . . . Ustavljati se ne more nihče s pridom županovemu absolutizmu, s katerim se hudomušno strinja celo porotno sodišče, in nepokorščina nabremeni še hujših kazni. No s fanti že še gre, a hujše je, kadar pride dekleta na vrsto! Oh, to jo je sram . . . Rajša bi — nemara nevidezno — čeprav je zunaj črna noč in jo je strah, letela trikrat zunaj okolo gumna, nego da mora poljubiti . . . fanta, sosebno če ji le-ta ni všeč . . . A kar mora biti, mora biti, pa je. Bog moj, saj je vse šala, vse pri luči, gospodar in gospodinja sta poleg. Saj nihče ne misli pri vsem tem drugega, nego da čim prej opravi kazen . . . O amorju niti pojma nimajo. To opravijo vse sami, vse sami . . .

Med petjem in igro pa jim mine čas in zmanjka jim koruze, da sami ne vedo kdaj, in čeprav so si v svesti, da ne bo dosti nad dve uri spanja — petelini se že oglašajo — kaj za to! Mar je človeku spanja, dokler je mlad, in prosim vas, kožuhanje traja vsako leto le nekaj večerov in te je treba izkoristiti »dandanes, ko so slabe letine in je za vse hudo . . .«

Kupa koruze ni več! . . . Hajd, brezovo metlo v roke, kožuho vino pa z gumna in . . . plesišče je gotovo! Sedaj pa ti, ki znaš, harmonike v usta, jaz pa dekleta v roke . . . ha, kako se vrtil par za parom, kakor da bi bili počivali ves teden . . .

Vsi, vsi imamo radi življenje, vesele noči, poljubčke . . . Oh, ti pokvarjeni svet! . . .

Preosnova srednjih šol na Francoskem.

Spisal Fr. Svetič.

I.

časopisu »La Nouvelle Revue« preišljuje vzgojeslovec Coubertin o »nujni preosnovi — l'urgente réform« — francoskih licejev in kolegijev. Po njegovem mnenju imajo samo še na Francoskem zastarele in napačne nazore o srednješolski vzgoji; pòvsod drugod da se je že posrečilo najti pravo pot ali pa da se je vsaj začelo z resnimi poskusi. Zelo laskavo za Nefrancoze! Vendar mislim, da se tudi v drugih deželah, malone po celem civilizovanem svetu čuti potreba preuredb v srednjem šolstvu; tudi drugje si učne oblasti, šolniki, občinstvo in časopisi belijo glave, kako bi se dale pametno preustrojiti one naprave, katere imajo narodu in domovini vzgajati sposobnega razumništva. Zdi se mi, da je n. pr. tudi pri nas v Avstriji vkljub nekaterim popravam bistveno ostalo vse pri starem, in da nam vedno še dela skrbi okosteneli zavod, kateremu se pri nas pravi gimnazija, na Francoskem pa »lycée«.

Sicer je že trideset let in več, piše Coubertin, kar se je začela Francozom vest buditi zaradi načina, po katerem vzgajajo mladino; že pesnik Laprade je nemalo vznemiril duhove s svojo knjigo »Education homicide« — morilna vzgoja; in pred nekaj desetletji je izročil Sainte-Claire Deville Akademiji spomenico o slabostih francoskega šolstva. Sicer spoznavajo Francozje svoje napake in si očitajo hude grehe, kadar jih kdo predrami, da si izprašajo vest zastran vzgoje svoje mladine. Toda vse ostane, kakor je bilo, in pristaši stare rutine se zadovoljno in škodoželjno muzajo neuspehom vnetih reformatorjev. Zadnja leta se zopet mnogo ugiba, in podajejo se javnosti različni nasveti, katere pa zavrača Coubertin, rekoč, da so ali malenkostni in enostranski ali pa neizvedljivi. Vprašanja se je lotil, ni dolgo tega, tudi znani pisatelj in kritik Jules Lemaître, ki priporoča bistveno to-le zdravilo: grščino bi bilo odpraviti iz učnih načrtov in latinščino pristrichi do živage; pridobljeni čas bi se porabil za moderne jezike in telesne vaje, ki razvijajo življenske sile in voljo, česar je francoski mladini posebno želeti z ozirom na prostrane, naselbine, kjer je toliko lepega sveta neobdelanega, ker ni marljivih obdelovalcev, in toliko bogastva nakopičenega brez prida, ker ni podjetnih obrtnikov in

trgovcev. Zopet drugi mislijo, da bi se na licejih jezikom sploh ne imelo žrtvovati toliko časa, ampak da bi se namesto jezikov raje pretežno gojile realne vede. Najsmelejši svetovalci priporočajo celo — pomislite! — da bi se odpravil starodavni, častitljivi »bakalaurat« (nekak zrelostni izpit).

Vsi ti dobrohotni nasveti se zde Coubertinu brez cene, češ, da se vprašanje ne rešuje v celoti in bistvu, ampak se samo razceplja; vsak jaše svojega konja. Koliko bi bil mladi Francoz na boljšem, vpraša Coubertin, ako bi znal kako mrvico iz Shakespeara ali iz Goetheja mesto Homerjevega »polyphloisboio thalasses« ali Vergilijevega »gurgite vasto« in ako bi se naučil nekoliko kasarnske nemščine in trgovske angleščine namesto obeh starih jezikov, ki sta vendarle trdni temelj francoski omiki? In v čem bi se vobče odlikoval od svojih prednikov in za koliko bi bil močnejši v življenja boju, ako bi si namesto dosedanje humanistične omike pridobil nekaj več suhoparnega realnega znanja in bi bil n. pr. natančno poučen o elektriki ali o čem drugem iz fizike? In zopet, ali bi bilo s tem vse opravljeno, če se skrči pouk v jezikih in več časa odmeri telesnim vajam? Goje nec bi dobil trdnejše zdravje in krepkejše mišice, to je seveda res; zdravje in telesna sila sta velika zaklada. Toda kadetje v La Flèche, pravi Coubertin, imajo tudi trdno zdravje in krepke mišice; ali so pa že vsled tega dovolj sposobni za opravila, ki zahtevajo inicijativo in voljo?

Glavna zmota, piše dalje Coubertin, je v tem, da se zamenjavata pouk in vzgoja, da na Francoskem — morda tudi drugje? — učitelja vedno le povprašujejo, kaj ve učenec, ne pa koliko more. Ukoreninjena je prazna vera, da človek toliko premore v življenju, kolikor ve. Zmota! Ni res, da sta množina in kakovost pridobljenega znanja v pravem razmerju z delavno silo in dejansko voljo. Sicer bi ne bili vsi veliki narodi spoznali, da se ima pri mladini razvijati ne samo um, ampak obenem tudi značaj. Samo še pri Francozih, pravi Coubertin, se zamenjavata te dve polovici šolskega opravila. Učni načrti so se tudi na Francoskem že mnogo prenejali, ali do sedaj se ni izpolnilo pričakovanje, da se bodeta pri učencu bolje razvila značaj in volja, ako ima »prav dobro v matematiki« namesto »prav dobro v spsih«. Zato je neplodno in nerodno govoriti samo o premembah v javnem pouku pred poslušalci, ki so se zbrali, da bi izvedeli, kaj je storiti, da postane domovina velika in mogočna, bogata in srečna. — Coubertin ne mara zagovarjati grščine in latinščine, dasi mu je klasicizem edina prava podlaga francoski omiki;

kajti s tem bi si dopustil bistveno isto napako, katero on sam očita gori omenjenim svetovalcem, n. pr. Lemaitreu. Ne gre za to, da se samo učni načrt na licejih in kolegijih bolj ali manj temeljito preuredi, s tem bi se malo opravilo; ampak gre za moralno predrugačenje francoske mladine. Le-ta sedaj ne zna drugače hoditi kakor v ojesih po kolovozu; delavnost in voljo kaže samo v mejah izbranega poklica, marljivost in vztrajnost samo pri tem, kar se ji veleva; ako pa je treba lastne inicijative in samostojnega ravnanja, je zbegana, ne ve si pomagati in kmalu opeša in obupa. Ustanovniki naselbin se pritožujejo, da ostaja pridobljena zemlja neobdelana; da trgovina, katero so napeljali, ne prospava, ker ni trgovcev, in da se pristani, katere so otvorili, zasipljejo, ker ni pričakovanega prometa. Svojim mnogobrojnim poslušalcem, pravi Coubertin, bi bil imel Lemaitre govoriti tako-le na srce: »Francozje ste pač, vsled tradicije in navade zamenjavate pouk z vzgojo, ali, kakor so rekli naši očetje: spoznanje z voljo. Bodi torej dušna hrana vaše mladine kakršnakoli, o tem bodite preverjeni, da iz vaših sinov ne bodo nikoli možje, ako jim ne daste prilike da se nauče svobodno gibati in vladati se v svobodni okolici, to se pravi: ako ne poderete zidovja, katero jih obdaja, ako ne prerežetevezi, s katerimi so zadržani, ako ne odpravite mučnega strahovanja, katero jih mori.«

Kdor bi se lotil na Francoskem resne preosnove licejske vzgoje, imel bi premagati velike težave. Omajati bi mu bilo ukoreninjeno tradicijo, ki sega daleč nazaj v »ancien régime«, v čase pred velikim prevratom, ko so imeli jezuitje vzgajanje mladine v rokah. Napoleon pa, v katerem je tičal Loyola orjaških sil, je prevzel od jezuitov vzgojevalno geslo, katero je še dandanes začetek in konec šolske modrosti: oboedientia! — Topa pokorščina je obema šolama, posvetni kakor redovniški, v liceju kakor v kolegiju, prva in poglavitna stvar. »Te dve vojski sta v večnem boju; po številu vojščakov sta si približno kos druga drugi, tudi imata skoraj enako orožje, enako teorijo in hierarhijo. Samo prapora sta različna; ti se sklicujejo na vero, oni na vedo; v tem taboru se stavijo pogosto gmotne koristi cerkvene pred verske, v onem pa se trdovratno drže nekih negativnih vodil, ki se ne strinjajo z načelom znanstvene svobode. V liceju kakor v kolegiju najdeš isto mučilno strahovanje, isto nadležno nadzorovanje, isto razdevajočo nenravnost pri nadzorovanih in pred vsem isto duševno siromaštvo pri predstojnikih. Svečenikom in posvetnjakom zadostuje omenjeno geslo Napoleonovo; razen pokorščine si ne žele ali pa si ne morejo misliti drugega.«

Zanimiv, dasi ne izviren je predlog, katerega je pač rodila dandanes tudi na Francoskem razširjena anglomanija. Tudi Francozje se močno ogrevajo za angleške naprave. Ni čuda, angleški narod je dosegel v minolem stoletju največjih uspehov, njegova silna roka se čuti v vseh delih sveta. Seveda je treba orjaške volje in podjetnosti, da se dospe do take višine. Angleži imajo te lastnosti, toraj mora biti njihova narodna vzgoja na pravi podlagi. Francozje čutijo, da so zaostali za prekomorskimi sosedi in da ne štejejo več toliko na svetovnem torišču ko v prejšnjih dobah. Predlaga se tedaj, da bi se na Francoskem zunaj mesta iz zasebne inicijative ustanovil po angleškem vzgledu zavod, ki bi potem služil za vzor pri uredbi drugih vzgajališč in bi imel biti Francozom to, kar je Angležem sloveči Eton. Mož, ki bi zasnoval tako podjetje, moral bi imeti seveda nevsakdanje zmožnosti; pred vsem pa bi imel biti na vse strani neodvisen, prav tako kakor Anglež Tomaž Arnold, ki je okoli leta 1830. dobil v roke vodstvo imenitnega kolegija v mestecu Rugby in se neustrašeno lotil takrat zelo potrebne preuredbe angleške javne vzgoje. Arnold je delal po svoji glavi, brez ozira na že obstoječe naprave in ne da bi se z ravnatelji drugih kolegijev dogovarjal glede skupnega načrta pri nameravanih izpremembah in popravah. Smeli reformator se je imel seveda mnogo boriti, vendar se mu je posrečilo, da je naposled pridobil svojim nazorom veljavo ter preuredil Rugby po svojih mislih, nadejaje se, da prepriča javno mnenje z uspehi, katerih je s samozavestjo pričakoval od svojega vzgajališča. In res se ni zmotil. Njegov kolegij v Rugbyju je zaslovel kmalu po celem kraljestvu, in drugi zavodi so se morali uravnati po njem ter sprejeti Arnoldove osnove. Na Francoskem bi se imel torej, kakor se predlaga, tudi ustanoviti tak vzoren, neodvisen zavod po načelu prostega tekmovanja; uspeh bi govoril, in druga vzgajališča bi bila kmalu prisiljena k posnemanju. Rekel bi, da se predlaga nekaj »lycée libre«, nekaj podobnega kakor je »théâtre libre«, »freie Bühne« v gledališki umetnosti, ako je dovoljena ta primera. — Nasvet je sicer pameten, meni Coubertin, toda neizvedljiv, ker so današnje šolske razmere na Francoskem drugačne, nego so bile v začetku preteklega stoletja na Angleškem. Da bi bilo, kakor takrat na Angleškem, tako sedaj na Francoskem sedem ali osem velikih, skoraj enako imenitnih, med seboj pa neodvisnih kolegijev; da bi, kakor svoje dni na Angleškem, tako danes na Francoskem narod kazal svojo nevoljo zaradi slabih uspehov v teh šolah, vendar pa jih dalje trpel, kakršne so, češ, da se ne da pomagati; nastopil bi pa drugi Arnold,

mož nenavadnih zmožnosti in jeklene sile, in bi se lotil orjaške naloge, da temeljito in bistveno prenovi vzgojevalni sistem ter ustanovi po svojem prepričanju nov zavod ali pa, kakor Arnold, pre naredi že obstoječega, in ta zavod bi vsled svojih uspehov kmalu potegnil vse druge za sabo; potem bi prišlo seveda drugo življenje v francoske šole, in vzgoja bi nastopila pravo pot. Toda tako podjetje, pravi Coubertin, bi imelo opravka s tolikimi notranjimi in zunanjimi težavami, da bi se ne dalo uresničiti. Šolsko polje na Francoskem sta posedli že davno dve nasprotni armadi, med kateri ma ni prostora za neodvisno četo. Te dve armadi (l' Université) in redovniška (osobito jezuitska) sta močni ne le po številu svojih bojnih trum in vsled tesne zveze, ki je med njunimi krdeli, ampak še bolj vsled dobrega gmotnega stanja. L' Université dobiva od države obilno podporo; država deli ustanove učencem in daje pokojnine učiteljem; država zida nova poslopja in popravlja stara. Redovi sicer ne uživajo teh državnih dobrot, toda njihovo učno in nadzorovalno osebje ne stane mnogo, ker redovniki ne dobivajo plač od svojih kongregacij, ampak samo, kar potrebujejo za svoje skromno življenje. Kako bi se držalo proti temu dobro podprtima tekmečema zasebno podjetje brez zelo trdne gmotne podlage? Treba bi bilo prostranega stavbišča za veliko poslopje, zraven pa še mnogo sveta za torišča in igrišča; pridobiti bi se morali najboljši profesorji in v gmotnem oziru dobro preskrbeti; zavod bi bilo vzdržavati v popolni neodvisnosti najmanj petindvajset let; dohodke, kateri bi prihajali od plačujočih gojencev, bi bilo porabiti deloma za potrebno razglaševanje, brez katerega bi v začetku ne moglo biti tako zasebno podjetje, deloma tudi za ustanove siromašnim učencem, brez katerih bi dobil zavod aristokratski značaj, kar bi ga kmalu pogubilo. Na tako ustanovitev se je že mislilo pred desetimi leti; določen je bil že prostor bodočemu zavodu, in mnogo se je govorilo in premišljevalo o pravih name ravane naprave. Toda ko so možje napravili proračun, so se prestrašili, kajti pokazalo se je, da bi bilo treba najmanj deset milijonov frankov za podjetje, katero bi imelo zmagati nad posvetno in duhovsko šolsko rutino. Teh deset milijonov pa dosedaj še ni nabranih, pravi Coubertin, zato bi bil vsak poskus nepremišljen in celo škodljiv, ker bi brez dvoma izpodletel in samo povišal nasprotnikovo samozavest. Za zlobno kritiko, ki bi pograbila najmanjšo napako, bi bilo že poskrbljeno. Akopram se dobe v obeh nasprotnih taborih tudi razumnejši možje, ki obžalujejo in obsojajo sedanje šolske razmere, vendar bi bilo naivno, pričakovati, da bodo Université in kongre-

gacije dobrohotno ali vsaj nepristransko zasledovale bojevite poskuse, namerjene proti njihovi metodi, katera ustreza vladnoželjnosti svojih spoznavalcev in jim zagotavlja mogočen vpliv. Dalje je tudi dvomljivo, da bi imel zavod v začetku dovolj gojencev. Sicer bi se smelo računati na nekaj stotin rodbin, katere bi hotele svojim sinovom privoščiti boljšo vzgojo in bi imele potrebna sredstva. Ali to bi bilo premalo za velik, vzgleden zavod, kjer bi se ne smelo sprejemati vse vprek. Elitna vzgoja zahteva, da se izključujejo gojenci ne samo zaradi pregreh, ampak tudi s preventivnim namenom, in da se odklanjajo bolehnih, na živcih pokvarjenih in izprijenih učenci. Naposled ima Coubertin še ta pomislek, da bi bilo pri uredbi vzornega zavoda težko ogniti se hlapčevskemu posnemanju tujih, osobito angleških naprav. Prenaredbe bi imele biti zasnovane sicer tudi na podlagi tujih izkušenj, vendar pa v narodnem duhu. Gledati bi se moralo, da se to delo ne da v roke puhloglavcem, katerim so podrobnosti in oblike bolj pri srcu nego bistvo in kateri prenašajo čez mejo malenkosti namesto velikih idej in načel.

Nekateri vzgojeslovci dolže notranjo šolo, da je kriva mnogo zlega, in priporočajo eksternat. (Na francoskih in angleških srednjih šolah je sploh internat v navadi). O tem vprašanju sodi Coubertin blizu tako-le: Očetje in matere, vprašajte se najprej, ali ste zmožni izpolnjevati dolžnosti, katerih licejski učitelj ne zna ali pa ne more izpolnjevati. Ako mislite, da ste, ne odlašajte, vzemite svoje sinove domov in izkušajte sami napraviti iz njih može! Toda skrbi me, da nimate sposobnosti za to opravilo. Vi sami ste stvor tistega krutega vzgojevanja, katero uživajo sedaj vaši sinovi, kajti na Francoskem, kjer se sicer vse izpreminja tako hitro, je vendar šola večno neizpremenljiva, bolj kot kasarna, bolj kot samostan. Življenje vas je sicer predelalo in popravilo, in za to je bilo treba mnogo dragega časa in potrate vaših najboljših sil. Toda v vašem značaju je ostalo nekaj neizbrisljivega: kakor vaši roditelji in učitelji, kakor učitelji vaših sinov, tako tudi vi ne razločujete dobrega srca od mehkega in močne roke od surove. Redkokdaj pokažete krepko voljo brez brutalnosti in skoraj nikoli dobrote brez mehкости. Zato prav malo zaupam vašim vzgojevalskim sposobnostim. Pri vzgojevanju je treba prave dobrosrčnosti, ki se ne izprevrača v mehкость. V domači hiši je vendar največ dobrosrčnosti. Ako imate iskreno voljo, ravnali boste ljubeznivo z otroki in jih osrečili, ne da bi jih pomehkužili. V tem pogledu bi bil eksternat toplo priporočiti. Ali v današnjih nemirnih časih ne zadostuje tiha sreča, treba je moči — mirne, premišljene,

samosvestne moči. Te pa ne morete vcepiti, ker je sami nimate. Znaki moči so: mera v besedi, ravnotežje v razsojevanju, oblast nad seboj. Naša vzgoja pa ne razvija teh lastnosti, ampak jih zatira. Ako premislimo, kako silno se je povzdignilo anglosasko pleme, in da tiči vsa skrivnost tega napredka v šolski preosnovi izza prvih let Viktorijine vlade, dolžiti moramo svoje dosedanje vzgajanje, da se nam ovija okoli nog in nas zadržuje v napredovanju. Čuditi se je, da sploh moremo hoditi s to nerodno pripravo. Pomičemo se sicer dalje, toda počasi in težavno; zaostali smo na vseh poljih, kjer ne zadostuje samo vedeti in razumeti, ampak je treba hoteti in delati. Mi ugiblujemo o malenkostih in si domišljamo, da bi storili Bog ve kaj imenitnega, ako bi skrčili pouk o grščini in latinščini, pouk v matematiki pa razširili. Etonski učenci pa si osvajajo celi svet, dasi imajo glave napolnjene s klasicizmom, v matematičnih formulah pa so nevedni, in dasi znajo celo kovati grške verze, trigonometrijske naloge pa jim delajo težave. To vendar dokazuje, da njihova inicijativa ni trpela v ozki dotiki s humanizmom, in da se je njihova volja razvijala in razvila neodvisno od spomina in razuma. V naših vzgajaliških bude in negujejo spomin in razum mladini, z značajem pa delajo narobe, tlačijo in duše ga z nespametnim in pogosto krivičnim strahovanjem. Eksternat bi rešil mladeniča tega trinoštva, ki ga kazi in mu slabi odločnost in možatost -- in to bi bilo že nekaj.

Toda eksternat tudi ne bi bil splošno zdravilo za slabosti francoskega liceja. Časi so se izpremenili. V prejšnjih dobah, pravi Coubertin, se je mogel značaj mladega Francoza razvijati sam. Takrat ni bilo treba posebnih naporov, ker so bili drugi narodi daleč za Francozi; treba je bilo samo zdravih tradicij, dobrih zgledov in nardarjenosti, in tega je bilo v obilni meri. Dandanes je drugače.

(Konec prihodnjč.)

Književne novosti

Spomen - cvieće iz hrvatskih i slovenskih dubrava. U vienac savila »Matica Hrvatska«. Sa slikom biskupa J. J. Strossmayera, 29 slika u slogu i 18 umjetničkih priloga. Zagreb 1900. Izdanje »Matice Hrvatske«. lex 8°. 658 str.

V nizu knjig, ki jih je »Matica Hrvatska« poklonila svojim članom za l. 1900., je brez sumnje najlepša in najimenitnejša ona, katere naslov smo navedli in ki je posvečena »Narodnomu dobrotvoru biskupu Josipu Jurju Strossmayeru u spomen petdesetgodišnjice njegova biskupovanja.«

Nosil bi vodo v Savo, ako bi hotel govoriti o imenitnosti moža, čigar ime je zaradi njegove učenosti, zaradi modrosti v cerkvenih in državnih poslih, zaradi radodarnosti v prosvetne svrhe in zaradi žarkega rodoljubja svetovno znano. Vendar hočemo iz uvoda imenovane knjige, katerega je spisal predsednik »Matice Hrvatske« g. vseučiliški profesor Tade Smičiklas, povzeti glavne točke, ker je v njem z lapidarnimi črkami očitano delovanje biskupovo. Ko je bil imenovan 18. novembra leta 1849. biskupom djakovskim, je proroško slutil, da ga je Bog pozval za velike stvari. V svoji prvi poslanici je dejal, da bode sledil Odrešeniku samemu v ljubezni do domovine. V političnem oziru je bilo njegovo zlato in neprelomljivo stališče: »Hrvatje so l. 1712. sprejeli pragmatično sankcijo, potem ko so bili na cetinskem zboru l. 1527. izbrali Ferdinanda I. kot nadvojvodo avstrijskega in kralja češkega, ne pa kot kralja ogrskega za svojega kralja. Na tem temelju imajo Hrvatje, ki so vedno svoje dolžnosti v izobilju izpolnjevali, pravico, da dobodo kakor drugi narodi popolno federacijo in ravnopravnost v okviru habsburške monarhije. S tem političnim programom se moramo strinjati tudi Slovenci, ki nimamo nobenega državnega prava, ker nam ta program jamči narodno samostojnost v okviru habsburške monarhije.

Ko je l. 1860. osnoval jugoslovensko akademijo znanosti in umetnosti v Zagrebu, je dejal med drugim v osnovnem pismu: »Zgodovina nas uči, da knjiga ne more cvesti v majhnem narodu, a niti v kolikor mu drago mnogobrojnem, a po narečjih razdrobljenem narodu, ako se ta narečja ne zlijejo v eden književni jezik« . . . Razboritejši sinovi jugoslovenskega naroda, katerim je do tega stalo, da dovedejo svoj narod na ono mesto, katero mu ide po odloku božje promisli, vsak dan jasneje uvidevajo, da tako razcepljeni v hrvaško in srbsko, . . . slovensko in bolgarsko vejo trošijo zastoj svoje lepe sile. Odtod se je porodila v njih malone občna želja, da se v kolo hrvaške in srbske književnosti najprej potegnejo bratje Slovenci, katerim bi se s tem zagotovil narodni život in napredek, a nam Hrvatom in Srbom nabavila lepa kita sotrudnikov. Temu kolu bi se mogli približati tudi delavni Bolgari.« Krasne besede, katerih se Slovenci le premalo spominjajo in ki so vredne, da jih zopet in zopet ponavljajo oni slovenski umniki, katerim je do tega, da slovenskemu narodu osigurajo obstanek, kateremu preti raznarodovanje, in napredek v prosveti, ki je mogoč le tedaj, ako se negujejo tudi znanosti, kar nam dosedaj branijo naše malenkostne prilike.

Ko se je l. 1874. otvorilo vseučilišče v Zagrebu, katerega oživotvorjenje je večinoma njegova zasluga, se je biskup nadejal, »da ima vseučilišče biti ono sveto ognjišče, na katerem se imajo razgreti hrvaška srca na ljubav, slogo in edinstvo. Naloga vseučilišča je, da ponehajo predsodki in prepiri med Srbi in Hrvati, ki so rojeni bratje, sinovi ene matere, in da se bratje v eno dušo in eden svet namen spoje. Ali kaj bi dejal o naših prvih sosedih, slovenskih bratih?« — Ko je eden Slovenec dejal: »Bratje Hrvati, znajte, da mi Slovenci vaše vseučilišče smatramo za naše lastno vseučilišče,« tedaj ga je, kakor sam pravi, solza radosti polila. »Bodimo tem bratom hvaležni in pokažimo jim pri vsaki priliki, da je njih usoda naša usoda, da je njih rana naša bol, da je njihovo veselje naša radost.«

Znamenita dela so njegova osnova galerije slik, prekrasna katedrala v Djakovu. Vsako koristno društvo je našlo v njem radodarnega do-

brotnika, in mnogo tisoč goldinarjev so iz njegove roke dobili tudi Slovenci, katerim je bil vedno naklonjen, čemur imamo dokaze tudi v najnovejšem času.

Nedvojbeno je bila krasna misel, da so se hrvaški in slovenski pisatelji in umetniki združili, da dajo izraz narodne in književne sloge in edinstva in onega stremljenja, ki deluje na to, da se Slovenci in Hrvatje zedinijo. Katera prilika pa je bila ugodnejša za tako manifestacijo nego proslava onega moža, ki je neštivilnokrat posvedočil svojo očetovsko ljubezen do bratskega naroda slovenskega? Baš v tem je »Spomen-cvetic«² zgodovinske važnosti, ker želimo in upamo, da bode ta knjiga izhodišče za vedno tesnejšo zvezo duševne zajednice med Hrvati in Slovenci.

Pri knjigi je sodelovalo 73 pisateljev: 50 Hrvatov in 23 Slovencev iz najrazličnejših krajev hrvaških in slovenskih. Zastopani so tudi Bunjevci in koruški Slovenci. Tudi različnost političnih načel je o tej priliki umolknila, ter se je pri tej priliki posvedočilo, da se zlagajo liberalci in klerikalci, kadar gre za resnično idealne stvari. Od umetnikov je prispelo 11 Hrvatov in 7 Slovencev.

Na začetku knjige je svečanostni del, ki obsega že omenjeni spis T. Smičiklasa: »O petdesetгодиšnjici biskupovanja Josipa Jurja Strossmayerja«, potem so trije prigodni spevi Ivana Trnskega, Fra Grge Martića in Simona Gregorčiča: »Slovenci biskupu Strossmayerju«, ki slavi biskupa kot zvezdo, ki v daljnem iztoku sveti in razliva luč tudi na temno obzorje slovenskega zapada.

V drugem delu se vrstijo poetski in prozajski spisi v pestri različnosti. Tu je spisov geografske, etnografske, arheološke, zgodovinske, književnozgodovinske, filozofske, pedagoške, prirodoslovne in biografske vsebine. Pripovednim spisom je večinoma vzet predmet iz narodnega življenja. Izmed pesnikov omenjamo tukaj A. Aškercovo »V kripti djakovske katedrale«, ki pravi, da je grob v kripti premajhen za veliko srce biskupovo, nego da naj počiva v živih srcih slovanskih potomcev. Gjuro Arnold v treh oddelkih opisuje dogodbo o zvonarju djakovske cerkve. Lepa je legenda »Siren«³ Štefana Iskre. Globokoumen je Ant. Medveda »Samsonov genij«. Potresno-realistovska je Eng. Gangla »Rodbinska sreča«. Deželičeva legenda »Lydijina ruža«⁴ opeva mučenico Lydijo. Sijajen je slog v pesmi dr. Trešiča-Pavičiča »Seoba Hrvata«. Doporodne so pesmi Ivana K. Ostojiča in Nikole Ostojiča. Fran Neubauer iz Celovca je priobčil globokoumenno pesem »Končan je sèn«. — Lepa je tudi Hranilovića elegija »Na solinskim razvalinama«⁵ in pesem Silvija Strahomira Kranjčevića »Privid«, v katerem opeva misli, ki so ga obhajale v grobnici poslednjega bosenskega kralja. Naivna je pesem Mirosljuba iz Subotice »Pop Ives«. Iz književne ostaline Huga Badalića je elegija »Mučenci Istri«. Milivoj Podravski je opel v epski pesmi »Gjuro Paližna II., biskup djakovački«⁶ hrabrost imenovanega biskupa v boju s Turki.

Odlomki dram so dr. Stjepa Miletića »Hrvatski kraljevi«. Krsto Pavletić pa je prijavil odlomek iz trilogije »Petar Svačić«.

Povesti so priobčili: Lovretić Gjena in Lovretić Josip »U oči biskupova dana«. Dr. Ivan Tavčar je podal štiri sličice, »Pomlad«⁷ naslovljene. Ksaver Š. Gjalski slika v »Gospodinu s kaptola«⁸ zagrebškega kanonika, rodoljubnega moža starega kroja, ki se je čvrsto držal svoje sladke kajkavščine. Slika iz Istre »Brez službe«⁹ Viktorja Car-Emina predstavlja narodnostne odnošaje v istrskih malih mestih. Kakor ta, je zanimiva tudi črtica Svetozara

Ritiga »Iz vojske«. Jagoda Truhelka je spisala jako sentimentalno silhueto »S obala Drave. Medju večerom i noći«. — Lepa psihološka študija je slika »Med hrastjem«, katero je spisal Ivo Šorli. — Povest Davorina Trstenjaka »Plemenita žena« je zanimiva edino zaradi tega, ker v njej nastopa biskup Strossmayer. Josip Draženović popisuje v sliki »Miše ču ti izagnat iz kuće« siromaštvo in prepirljivost ličanskih seljakov. Janko Barle oživlja v spisu »Ob Kolpi« spomine iz mladih let. Čedna je črtica A. Jukića »Usrećeni«. Vrlo lepa je slika »Starac Luka« iz Podgorja v hrvaškem Primorju, katero je spisal Vjenceslav Novak. Zanimiva je povest Jos. Kostanjevca »Bila je pomlad«. Srgjan Tucić je priobčil povest »Stana« iz niza črtic »Slavonska sela«. Gjuro Deželić podaje v »Ljubinkovačkem klubu« sliko iz društvenega življenja zagrebškega. Prav zanimiv je Roberta Pintarja »Izlet iz Gospića na Sveto Brdo«. — Božidar Kukuljević-Sakcinski je poklonil legendo »Ruža požrtvovnosti«. Frana Govekarja povest »Vanda« je zanimiva. Fr. Ks. Meško je prispel z ginljivo sliko »Pšenično zrno«. Zanimiv psihološki prizor je Janka Leskovarja »Patnik«. Dve krajsi črtici sta O. Mladena Barbarića »Noć kod crkve« in R. Peruška črtica iz Bosne »Poštenjak«.

Zgodovinske vsebine so doneski: Vjeko slava Klaića crta »Horvati i njihovi gospodari«. Književnozgodovinska je razprava Nikole Andrića »Prihodni spisi o Strossmayerovim prethodnicima«. Simon Rutar je spisal zgodovinske beležke »Nekaj o bojnem bratstvu Slovencev in Hrvatov«. Profesor Milivoj Šrepić v književnozgodovinski študiji »Prešernov utjecaj na Stanka Vraza« navaja mlajše pesmi Vrazove, ki imajo slične motive kakor Prešernove, in prevode Prešernovih pesmi, govori o prijateljstvu obeh pesnikov, o zbiranju narodnih pesmi itd.

Dr. Brunšmid govori o nekem rimskem kamnu, ki se je slučajno zopet našel v neki djakovski hiši, v spisu »Rimske veksilacije v Mitrovici«. Jožef Benković je priobčil spis: »Slovenski duhovniki — gojitelji prosvete«. Pisatelj govori kaj oblastno in namigava tudi na današnje politične razmere. Da so bili Arnold de Bruck, Wulfen, Erberg in Hohenwart Slovenci, ne verujem. Tudi ni prav nič dokazano, da se je od vsch učiteljev v ruški šoli zahtevalo temeljito znanje slovenščine. Objektivnost(?) pisatelja se kaže v tem, da med pesniki duhovniki ne omenja Aškercer! Jako zanimivo opisuje postanje, zgodovino mesta Solina, njegove ostanke in ruševine Klisa don Frane Bulić v obširnem spisu »Po ruševinama staroga Solina«. Ivan Milčetić je opisal življenje in književno delovanje leksikografa Voliggija v spisu »Josip Voltić«. Ivan Vrhovnik je orisal podpornike slovenskega slovstva v spisu »Slovenskemu slovstvu meceni«. Anton Trstenjak je priobčil izvod svoje razprave, ki je izšla v letošnjem »Zvonu« pod naslovom »Odlomek iz ogrskoslovenske književnosti«. — Gjuro Šurmin je dognal v svoji študiji »Iz zajedničke književne prošlosti Bosne i Slavonije«, da so v prošlih časih bile vezi med raznimi književnimi centri hrvaškimi zelo rahle, in da so bili dialekti za svoje kraje književni govor. Dr. Matija Murko je po novih virih osvetlil »Početek Gajevih »Novin« in »Danice«. Dr. Oton Kučera je popisal življenje astronoma drja. M. Bogdanića. »Pavićevo Nadodanje Kačićevu Razgovoru ugodnom« je naslov literarnozgodovinski razpravi drja. Stjepana Bosanca. Dr. Fran Vidic je opisal mecenatsko delovanje barona Žige Cojza v spisu »V hiši slovenskega mecena«.

Poetsko nadahnjena je opis djakovske stolne cerkve iz peresa dr. Franja Markovića. Poljudni razpravi o narodnem tkivu in vezivu ter o čilimih Matka Čepelića je naslov: »Biskup Strossmayer u Narodu«. Milan Šenoa je podal geografsko-zgodovinski načrt »Djakovština«. Franjo Šaver Kuhač v razpravi »Glazba v djakovačkoj biskupiji« uči, da je djakovska biskupija zaklonišče hrvatske narodne glasbe. Dr. Fr. Lampe je podal lapidarno-kratko kulturno črtico: »Verstvo in narodne šege — zlasti Slovencev«. Josip Lavtižar je opisal »Izvir Save-Dolinke«. Kamila Lucerna popisuje »kolo«. Konec knjige tvori dr. Luke Jelića spis »U Ninu na gospu od Žečeva«.

Predsednik jugoslovenske akademije Josip Torbar je priobčil članek »Zakon svršnosti u prirodi«. Marija Jambriškova je sestavila najvažnejša pravila vzgoje za hrvatske matere. Dr. Ante Bauer se trudi v essayu »Religija i znanost« dokazati, da si nista imenovani v nobenem nasprotju.

Evgen Lah je priobčil pod zaglavjem »Josip Juraj Strossmayer in Slovenska Matica« nekaj dopisov, zahvalnic in čestitk.

Razen slike biskupa Strossmayerja je knjigi priloženo 18 slik, katere so posnete po originalih teh-le umetnikov: Robert Auer: »Svočani dan«, Vlaho Bukovac: »Sv. Josip«, Klement Črnčić: »Sa istarske obale«, Bela Čikoš: »Oplakivanje Isusa«, Robert Frangeš: »Bogoslovje«, Oton Iveković: »Zagreb v snegu«, Nikola Mašić: »Kita cvijeća za čestitku«, Slava Raškaj: »Mlin kod Ozlja«, Ivan Rendić: »Vjerujem!«, Ivan Tišov: »Glasba«, Rudolf Valdec: »Dr. Franjo Rački«. Poleg teh Hrvatov so sodelovali ti-le Slovenci: Ivan Grohar: »V nedeljo zjutraj«, Anton Koželj: »Opravljanje neveste«, Janez Šubic: »Sv. Martin«, Jurij Šubic: »Sv. Kozma in Damijan«, Ivan Vavpotič: »Martin Krpan z Vrha«, Ferdo Vesel: »Študija« in Ivan Zajc: »Angel varuh«. Dela R. Valdeca, J. Rendića in J. Zajca so kiparska. Razen tega je pridejanih še 29 slik, ki kažejo podobe iz djakovske stolne cerkve (6), rimski žrtvenik, posvečen Jupitru Monitoru iz Mitrovice, ruševine starega Solina (14) in Nina (8). — Vnanja oprema knjige je sijajna. Papir močan in lep, tisk jasen, slike izdelane v praški češki grafični spoločnosti »Unic«.

Uvažujoč vse momente, smemo knjigo imenovati divotno, in vsakdo jo bode z zanimanjem prečital.

R. Perušek.

Slovenska stenografija. Priredil Fr. Novak, c. kr. gimn. profesor. Drugi del. Debatno pismo. Avtografiral gimn. prof. I. Mach, kom. stenograf, učitelj stenogr. in urednik »Těsnopisných Zábav« v Kraljevem dvoru. Cena nevezani knjigi 2 K 40 h. V Ljubljani. Založil Fr. Novak. — Natisnila Ign. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. Litografiral I. Farský, »uměl. ústav polygraf« v Pragi. 1901. str. 64 + 28, 8°. —

Še prej, nego smo se nadejali, podal je marljivi Novak slovenskemu narodu tudi debatno pismo, ta najracionalnejši in najlogičnejši del stenografije, kateri zahteva od brzopisca bujen proces mišljenja, da se zamore poglobiti v misli govora, ki ga hoče beležiti. Zato debatno pismo ni domena fiksnih, obveznih okrajšav, pač pa široko polje za svobodno krajšanje pojmovnih besed v stavkovni zvezi in za zmiselne okrajšave, ta vršek debatnega pisma in obenem najlepši triumf tvornega uma. To je jedro debatnega pisma ali, kakor se tudi pravi, stavkovnega krajšanja.

Že pri besednem krajšanju Novakove slovenske stenografije občuduje vsak stenograf izredno moč, s katero pisatelj tako mojstrsko obdeluje dotično

tvorino. Kaj pa mu daje to moč? — Odgovor je kratek: temeljito poznavanje slovenskega jezika in temeljito poznavanje stenografije. To sta dva granitna stebra, na katerih sloni mogočno kot veličasten gotski hram Novakova slovenska stenografija. In tako tudi mora biti. Tako je delal tudi mojster Gabelsberger, ki je za svoj sestav proučeval jezike, mnemoniko, pasigrafijo, kriptografijo in umetnost dešifrovanja; a zraven tega je še iz velikega Adelungovega slovarja, kateri obsega štiri kvart-zvezke, list za listom izpisoval vse nemške korenške in debelske zloge z vsemi njihovimi preglaski ter jih, oziraje se samo na soglasnike, leksikalno urejal. Zato je pa tudi ustvaril brzopisni sestav, ki je in ostane pravi orjak.

Tedaj, če že pri besednem krajšanju občudujemo pisateljevo moč, kaj šele v stavkovnem, kjer je največjega pomena etimologijska razčlemba besed. In ravno to razpravlja Novak v svojem debatnem pismu z nedosegljivo temeljitostjo in z imponirajočo jezikoslovno suverenostjo. Njegov prehod v debatno krajšanje je fina srebrna struna, katera tako lepo in tako nežno veže drugi del stenografije s prvim. Razdelite v okrajšav je pregledna, navodila o krajšanju jasna, vzgledi posebno primerni in instruktivno krajšani. V dodatku je podal pisatelj vestno sestavljen in lepo razjasnjen zaznamek brzopisnih okrajšav in svoje delo zaključil z naukom o stenogramu v posnetku. Prepričan sem, da bodo Novakovega debatnega pisma močno veseli slovenski komorni in vsi tisti stenografi, kateri hočejo pisati mirno, vztrajno, kratko in z večjo hitrostjo.

Papir tisk, lito- in avtografija, vse to je tudi v tem delu izborna lepo. Dobro je storil avtograf, da je pismo v prvem delu večje nego v drugem. Začetnik mora imeti jasne in določne elemente pred seboj, da si jih zavoljo potrebnih akuratese v začetku lahko dobro ogleda in zapomni. Pozneje bodi pismo manjše in konciznejše, prava stenografija, a ne platigrafija. Tudi temu lepemu in s tolikim trudom na pisanemu delu je cena prav nizka.

Sedaj, ko imamo Slovenci popolno in tako izborna stenografijo, da je celo uradno glasilo kralj. stenografskega instituta v Draždanih imenuje »ein in jeder Hinsicht wohlgelungenes Werk«, pač ni nobene ovire več, da se na vseh srednjih šolah bodočega šolskega leta začne s poukom slovenske stenografije. Če se to ne zgodi, ležal bode ta s toliko ljubeznijo, s tolikim trudom in stroškom brušeni sijajni demant zaprašen in s pajčevino preprežen v — magacinski temi! — In to bi bil neodpusten greh, storjen na narodu, kateri tega ni zaslužil. Iz lastne učiteljske izkušnje vem, kako lahko in kako hitro se dijaki nauče nemške stenografije, če so se poprej naučili stenografije svojega maternega jezika. Saj je pa to tudi edino prava pedagoška pot: v sladkem maternem jeziku in na njegovi podlagi, katerega si z mlekom vsesal, uči se vsega, tedaj tudi stenografije!

Prof. Mijo Vamberger. (Karlovac.)

Knjige »Slovenske Matice«: Dr. K. Glaser, Zgodovina slovenskega slovstva. IV. del, 3. zvezek. (Konec.) 1901.

Končano post tot discrimina! Nervozi so postali kritiki, nervozen je že pisatelj sam. Trpkost objemlje vsako besedo, ki jo govori kot človek k človeku, z bridko resignacijo je poslal ta zvezek med svet. In mi se ne moremo in ne smemo rogati možu, ki je delal mnogo, mnogo žrtvoval za težavno, prevažno podjetje; užali se nam, ko po dokončanem delu namesto ponosnega, srečno-zadovoljnega »Iamque opus exegi . . .« zasllišimo le glasove nevolje. — Vendar je preveč bojevitosti! Kritiki delajo javno mnenje, ali je vprašanje, ga li

naredijo! Naj bi prepustil pisatelj knjigo občinstvu; lahko mu jamčimo, da se njegovo delo rabi in se bo rabilo nešteto večkrat kakor večina knjig, ki so izšle sodobno. Zakaj se peha s kritiki v knjigi, ki izključuje načelno polemiko? Ko bi opustil to borbo, bi se mu »Predgovor«, ki je v bistvu le samoobramba, ne bil tako ponesrečil; mučno je gledati, kako se iščejo protidokazi; primeri one nebodijihtraba životopise nemških slovstvenih zgodovinarjev! Ne verjeli bi zlasti, da se g. Glaser zmeni tudi za — »Novo Nado« . . .

Dobro nam je došlo, da je pisatelj sam spoznal sebe in svoje delo. »Neizogibno potrebno je . . . da se enkrat kolikor možno natančno konstatuje, kaj imamo« (S. X.); »sprva se mora postaviti zanesljiva podlaga« (S. VIII.). To je tudi moje mnenje. »Premnoge podrobnosti in suha fakta« se morajo enkrat navesti. Zato je zahteva, naj bi se bil Glaser vzel za vzorec nemška Schererjevo slov. zgod. *ἱστοριον πρότερον*. — O tem drugi pot.

V tem zvezku se končava vzgojeslovje, podaje se pregled časnikov in časnikarstva, obdelava se pravoznanstvo, bibliografija z dostavki in popravki zaključuje snov. Najbolj mi ugaja Dr. Majaronov »Splošni pregled« pravoznanstva. — Vzgojeslovje se za v podrobnosti, ne povsod enakomerno; hvale je v njem preveč. Tuintam se dobijo curioza, n. pr. »Gangl je še spisal »Materine sanje«. Knjižica je jako lična ter stane 15 kr.€! — — Pri mnogih podatkih se prekorači meja 1895. l. Res bi se lahko — najlože v bibliografiji — dostavili poglavitni najnovejši pojavi pri že prej označenih slovstvenikih, ali dosledno: »Tavčar, Povesti 1896—1900« čit. v bibliogr., ne najdemo pa Aškerčevih »Novih poezij (tudi 1900!). »Predgovor«, ki obseza dejstva do l. 1900., je pisan »v Trstu, meseca decembra 1898«!! Podrobnosti bi se nabralo več, tudi tiskovnih pomot (n. pr. s. 371. Boudouin, v imeniku Boudouin i. dr.), pa pri vsem tem je delo velikega pomena, nagromadeno je v njem obširno gradivo, ki je na raznih mestih tudi pragmatično predelano. — V celoti je in mora biti knjiga zbirka. Pri zbirki je prva potreba, da je lahko porabna; to se doseže: 1) po pregledni razdelitvi; te naša knjiga nima, ima jo tem manj, ker so posamezni deli zasnovani po različnih načelih. Preostaja 2) pripomoček: natančna kazala; od njih zanesljivosti in popolnosti zavisi vplivnost take knjige, ki se ne čita v celoti za zabavo in se ne »študira«, ampak služi v informacijo. To je vedel g. Glaser; pridejal je dvojno kazalo črez vse delo: »Kaz. po strokah« in »Imenik«. — Neugoden je že zunanji vtisk; zakaj se tiskata v nepretrganih vrstah? Tega slabega papirja bi res ne bilo škoda! Razdelitev po strokah je dobro došla, ali ker zavzema poglavitno imena pisateljev — »Imenik« izključno — in je podreditev v stroke često preporna, nam nikakor ne nadomestuje pred vsem potrebnega stvarnega kazala, ki bi podalo knjigi vso porabnost in jo izžrpalo do dna. — Drugo vprašanje: so li kazala, ki jih imamo, polna in zanesljiva? Poskusimo! Dr. Fran Zbašnik je uvrščen (s. 367.) med »urednike«; ker menda tja spada kakor zmaj med ptiče, sem ga iskal drugod. »Imenik« navaja str. 412. (tam je naslov njegove povesti »Na krivih potih«) in kot glavno mesto z debelim tiskom IV. 277. Kaj je tam? Župnik Fr. Zbašnik in njegova »Duhovna lekarna«! Glavno mesto za dr. Zbašnika (IV. 367) niti navedeno ni!

V malem bi bil torej g. Glaser lahko dosegel še veliko; sicer priznajmo: kar je mogoče enemu človeku v njegovih razmerah storiti, to je storil. Zasluge mu jemljemo tem manj, ker je za naše razmere posebno veljaven Propercijev rek: *In magnis et voluisse sat est!*

Dr. Jos. Tomišek.

Upodabljaljoča umetnost

Dva Zajčeva reliefa za bodoči Prešernov spomenik sta bila v fotografskih snimkih razstavljeni pri Schwentnerju. G. Ivan Zajc si je izbral dva prizora iz Prešernovih pesmi. Prvi je slovó Črtomirovo od Bogomile, drugi pa balada »Ribič«. Oba reliefa pričata, da utegne biti ravno ploskvorezba njegova »stroka«. Ko gledamo dramatično upodobljeno slovó Črtomirovo, prihajajo nam na misel verzi:

. . . »Objeta sta ko bi bila telesa
engà, spustiti ustno ustna noče.
Si iz lev'ga očè, desnega očesa
jok briše . . .«

Ako motrimo ubogega ribiča, kako se bori z valovi in z zapeljivimi podvodnimi vilami, vabečimi ga s svojimi dražestmi v propast, spominjamo se stihov:

»Enkrat se valovi morjá razdelé,
prikažejo 'z njih se dekleta lepé,
do pasa morske dekleta nagé . . .
Se kopljejo, smejejo . . .

Fant s celo močjó se v veslo uprè,
ni mar mu skalovja, viharjev ne . . .« A. A.

Umetniška razstava v Zagrebu. »Umjetnički dom« na Franja Josipa trgu je 1. maja zopet otvoril svoja vrata letošnji pomladni umetniški razstavi. Prvo besedo imata to pot Medović in Iveković. V obeh velikih dvoranah visi po stenah toliko in tako krasnih del, da se težko ločiš od tega svetišča, kjer triumfuje slovanska umetnost, umetnost, ki se je porodila v dušah teh dveh odličnih naših bratov Hrvatov. Med 128 slikami in studijami, ki sta jih razstavila Medović in Iveković, vidite portrete, pokrajine, genre in zgodovinske slike. Zanimivo je, da sta oba umetnika v svojih umotvorih i epika i lirika — če smemo zgodovinske slike in genre imenovati epske in pokrajine lirske.

V razstavnem katalogu se vrstita Medović in Iveković kar zaporedoma, le tupatam stoji vmes kako drugo ime.

Oba sta genialna umetnika, velika slikarja. Medović pa stoji glede tehnike brez dvoma na višji stopinji popolnosti. Medović me spominja v svojih zgodovinskih slikah na eni strani na Siemiradzkega, na drugi pa na Brožika. Medović ljubi antiko, in v teh slikah veje duh Siemiradzkega. Primeri njegove slike: »Pompejanka«, »Žrtva Bacchu«, »Rimljanka«, »Mark Antonij«. Čudovita stvar je ta »Žrtva bogu Bacchu!« Slika, ki je bila razstavljena že na milenijski izložbi v Pešti in pa l. 1897. v Kopenhagenu, vzbuja občno pozornost po svoji snovi, tehniški dovršenosti, plastičnosti in napravi na vsakega gledalca globok vtisk. Z ljubeznijo pa jemlje Medović svoje snovi tudi iz svoje hrvaške zgodovine. »Dolazak Hrvata« je vsekakor grandiozno koncipirana snov. Dovršena še ni, a bode, kadar izvrši mojster poslednjo potezo na svojem platnu, krasna stvar. Hip, ko zagledajo Hrvati morje, je dramatičen; veličastno morje je naredilo na prišlece božanski vtisk. Imenitna, do najmanjših detailov fino

izvedena, krasno kolorirana slika je »Spletski državni zbor« v cerkvi. Ta slika spominja gledalca z ozirom na dovršeno risano notranjščino cerkve in pa na paramente zbrane duhovščine na Brožikovega »Husa«. Krasna slika so »Srijemski mučenici«. Medović je tudi nežnočuteč pokrajinar. To priča »Groblje u kuni«, ki je bilo lani na svetovni razstavi pariški. Vrhutega je razstavil Medović svoj portret — on je duhovnik — ter še par drugih in celo vrsto studij, nekaj tihožitij i. dr. . . .

Medoviću kongenialen, čeprav še ne tako razvit in dovršen umetnik, je Iveković, ki je enako spreten v čuvstvalnih pokrajinah kakor v dramatičnih zgodovinskih slikah, dobrih portretih in finih genrih. Morebiti najboljša razstavljena genre-slika njegova je »San graničara«, ki je polna poezije, četudi je simbolika sanj nekoliko preveč vidna. »Veronika Deseniška« nam kaže v dramatični koncepciji tragičen hip iz slovensko-hrv. zgodovine. Slika je krasna. Dovršeno lep je prizor: »Oproštaj Zrinskoga i Frankopana od Katarine Zrinjske«. Nekako v duhu stare šole je slikan »Harač«, ki predstavlja znani prizor iz »Čengić-age«. Velik mojster je Iveković v pokrajinah. Pogledjte samo, kakšen je njegov »gledališki trg zagrebški v snegu«! Te barve! Najlepši njegovi sliki te vrste pa sta nemara: »Idila u slavonskoj šumi« in pa »Na šuljanju«. To je lirika! Iveković je razstavil tudi več portretov in studij.

Med Medovićevimi in Ivekovićevimi umotvori visi tuptatam še par proizvodov drugih umetnikov in umetnic.

Viktor Rimay ima par dražestnih bronзовih skulptur (po Donatellu in Frangešu). Vučetić je razstavil par lepih portretnih studij, Sitzer pa neko tihožitje. Poseben prostor zavzemajo »Šole«. Tu so razstavili nekateri mladi nadarjeni slikarji in slikarice nad 50 svojih prvencev. Večina teh mladih umetnikov in umetnic prihaja iz šole Medovića ali pa Ivekovića. Prepričani smo, da se marsikateri izmed njih razvije sčasoma v popolnega mojstra.

V krilu, ki stoji vhodu nasproti, je pa razstavljenih nekaj arhitektonskih modelov. Ti modeli so deloma samo narisani, deloma pa so uliti v mavčevi masi. Tu vidite načrte in modele za cerkve, sinagoge, vile, privatne hiše, za trgovski muzej v Zagrebu i. dr.

Kaj pa — v Ljubljani letos ne bomo imeli nobene umetniške razstave? Kaj je s hrvaško umetniško razstavo v Ljubljani? Kaj dela naše »umetniško društvo« . . .

(Konec prih.) A. A.

Med revijami

»Narodnogospodarski Vestnik« se imenuje mesečnik, ki ga je začelo izdajati na novo ustanovljeno slovensko trgovsko društvo »Merkur« v Ljubljani. Ureja ga g. dr. Viktor Murnik, tajnik trgovinske zbornice. »Narodnogospodarski Vestnik« se ne bo pečal samo s trgovinskimi stvarmi, ozirati se mu bo, kakor piše uredništvo, na vse narodno gospodarstvo, ki mu je ravno trgovstvo gibalno in gonilo. Pred vsem ne bo zanemarjal industrije in obrti, s katerima vežejo trgovino najožje vezi. In ker trgovca živo zadevajo trgovska, carinska, davčna politika, pa tudi deželno in državno finančno gospodarstvo, bo pozoren tudi na te stvari. List bo sploh zastopal narodnogospodarske koristi slovenskega

naroda . . . »Narodnogospodarski Vestnik« je lep znak razvijajočega se in napredujočega slovenskega trgovskega stanu. Prvi dve številki imata izbrano in aktualno vsebino. Med drugimi članki omenjamo samo obširno razpravo o bodoči slovenski višji trgovski šoli, ki je pač nujna potreba za ves slovenski trgovski stan. »Narodnogosp. Vestniku« je cena za celo leto 8 kron.

Kolo — Kolo, književni i naučni list, je začel izdajati letos v Belem gradu D. A. Živaljević. Izhaja po dvakrat na mesec. »Kolo« se ozira rado tudi na nas Slovence. Med drugim prinaša prevod Rutarjevega potopisa »Carigrad«. Sotrudnik »Kola« je tudi g. Gavrilović. V petem zvezku piše nekdo o švedskem pesniku grofu Snoilskem, ki je, kakor sam pravi, po rojstvu Slovenec, in pa o Jensenu. V 8. zvezku z dne 16. maja (st. st.) pa je objavil g. A. G. (avrilović) članek »Korak u književno jedinstvo«, v katerem poroča o »Zvonovem« predlogu, tičočem se vzajemnega književnega delovanja »slovenske in hrvatske Matice«. Gosp. Gavrilović s srbskega stališča pozdravlja z navdušenjem naš predlog, priporoča ga Hrvatom v resno uvaževanje ter dostavlja, da bi bilo dobro, ko bi se Slovenci seznanili tudi s srbskimi narodnimi pesmimi . . .

Naše obnebje

Astronomski koledar za junij. Merkur je večernica. — Venera se prikaže tekem junija kot večernica na severozapadnem nebu. — Mars sveti na zapadnem večernem nebu in zahaja 1. junija ob 1. po polnoči, proti koncu mesecu pa po 11. po noči. — Jupiter se vidi celo noč; začetkom meseca izhaja ob 10. zvečer. — Saturn izhaja začetkom meseca ob 10¹/₄ zvečer, konec junija pa ob zapadu solca na jugovzhodnem obzorju.

Splošni pregled

Petdesetletnica Vrazove smrti. Dne 24. maja je minulo 50 let, kar je umrl slavn »Ilir«, naš slovenski rojak Stanko Vraz, porojen v Slovenskih Goricah na Štajerskem. Vraz ni bil samo genialen pesnik, ki je ostavil za sabo knjigo nesmrtnih pozij, on ima tudi zaslug kot nabiratelj slovenskih narodnih pesmi. V naši jugoslovanski zgodovini pomenja Vrazovo ime pa še cel program. V dobi ilirizma je bil kot Slovenec popolnoma prestopil v hrvaški tabor, misleč, da pojde za njim tudi vsa ostala slovenska inteligencija. To se ni zgodilo. Pa četudi ilirizem ni zmagal, vendar stoji v naši polpreteklosti Vrazova podoba kakor nekak velikanski proroški kip, ki nam vsem neprestano kliče v spomin, da le v najtesnejši zvezi s hrvaštvom in srbstvom, le v živi in v dejanski duševni in kulturni vzajemnosti z ostalim jugoslovanstvom in pa z vsem slovanstvom sploh smo Slovenci nekaj, prepuščeni samim sebi in ločeni od svojih plemenskih bratov pa smo šibko drevesce, ki ga podere prvi vihar..

